

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Saavutettavuutta erityisperheille tukiviittomin

Eläinsatuja ja selkoteksti Lastu-hankkeessa

Emmi-Reeta Nisula & Silja Soittila

Viittomakielentulkin koulutusohjelma
(240 op)

Huhtikuu 2019

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Viittomakielentulkin koulutusohjelma

Tekijät: Emmi-Reeta Nisula ja Silja Soittila

Opinnäytetyön nimi: Saavutettavuutta erityisperheille tukiviittomin: eläinsatuja ja selkoteksti Lastu-hankkeessa

Sivumäärä: 40 ja 7 liitesivua

Työn ohjaaja: Hanna-Kaisa Turja

Työn tilaaja: Maarit Mykkänen & Lastu – Vammaisten lasten perheiden tukimallit -hanke

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tukiviitottua videomateriaalia, joka on helposti ja maksuttomasti saatavilla Savon Vammaisasuntosäätiön verkkosivuilla. Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntyi neljä tukiviitottua videota: kolme eläinsatua sekä Perheentalon toiminnasta kertova selkokielinen video. Opinnäytetyössä vertailtiin ja pohdittiin videoiden kohderyhmien sekä tekstilajien vaikutusta viittomavalintoihin. Vertailun lisäksi kuvattiin videoiden valmistumisprosessi.

Tilajaana toimi Maarit Mykkänen ja Lastu - Vammaisten lasten perheiden tukimallit -hanke. Lastu -hankkeen tavoitteena vuosina 2016-2018 oli kehittää Kuopion Perheentalon toimintaa saavutettavaksi erityislapsiperheille. Tekemämme kolme eläinsatuvideota ja Perheentalon toiminnasta kertova selkokielinen video tukivat hankkeen päämäärää saavutettavasta materiaalista, jolla tavoitetaan erityisperheet. Videot julkaistiin Savon Vammaisasuntosäätiön verkkosivuille joulukuussa 2018 ja ne ovat siellä pysyvästi. Videot annettiin myös Humanistisen ammattikorkeakoulun käyttöön, jotta mahdollisimman moni voisi hyötyä niistä.

Tukiviittomamateriaalia löytyy jonkin verran, mutta tukiviittomien käyttäjämäärän huomioon ottaen materiaalia ei ole paljon. Satujen maailma on lempeä ja matalan kynnyksen apuväline, jolla voi opetella uusia viittomia koko perheen voimin. Videoita voi myös käyttää opetusmateriaalina tulkkausalan koulutuksessa sekä tiedottavana välineenä ihmisille, joille tukiviittomat ovat täysin uusi asia.

Videoita käytiin esittelemässä Kuopion ja Iisalmen Perheentaloilla ja samalla kerättiin palautetta paikalla olevalta yleisöltä. Palautetta saatiin myös sähköisesti alan eri toimijoilta. Sadut olivat monen mielestä hyviä ja tahti tarpeeksi rauhallinen. Palauteen mukaan viittominen oli selkeää ja videoissa sadunomainen tunnelma, johon pyrittiinkin.

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Sign Language Interpreting

Authors: Emmi-Reeta Nisula & Silja Soittila

Title: Accessibility with speech supporting signs for families with special needs: animal tales and text in plain language in the project Lastu

Number of Pages: 40 and 7 attachment pages

Supervisor: Hanna-Kaisa Turja

Subscriber: Maarit Mykkänen & Lastu – Vammaisten lasten perheiden tukimallit -project

The purpose of the thesis was to produce videos including Augmentative and Alternative Communication, AAC – speech supporting signs and Finnish language. The end products of the thesis were three tales and one informative video about Familyhouse activities in plain language. The videos can be found in the webpage of The Housing Foundation for Intellectually Disabled in Savo (Savas). In this thesis we compare and reflect the differences between these texts and the main target audiences, and how they affect the process of choosing appropriate signs. In addition to comparing the affects, we also describe the process of making the final videos.

The subscriber of the thesis is Maarit Mykkänen and Lastu-project. The purpose of Lastu-project in 2016-2018 was to improve activities of Kuopio Familyhouse to be more accessible to families with the children of special needs. The videos support the purpose of accessible material well. The videos were published permanently in the webpage of Savas in December of 2018 as planned. The videos were given also to Humak University of Applied Sciences, so that they can be used in interpreting studies.

There is only a little bit of material with speech supporting signing, considering how many people can benefit from using speech supporting signing. The world of tales is a gentle tool for learning signs with the whole family. Tales can be used in Finnish sign language interpreter studies as well as an informative tool with people who know only a little or nothing of speech supporting signing.

Videos were presented in the Familyhouses of Kuopio and Iisalmi. After presenting the tales, the audience gave written feedback. The professionals working with children and with the people of special needs gave feedback by email. The tales were delightful to listen to and the rhythm of signing was calm enough. Many people gave feedback of explicit signing and the mood of the videos was pleasant.

Keywords: Speech supporting signs, plain language, children of special needs, accessible material, tale

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 KIELELLINEN SAAVUTETTAVUUS JA OSALLISUUS	8
2.1 Kielellinen saavutettavuus	8
2.2 Puhevamma ja kehityksellinen kielihäiriö	10
2.3 Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi eli AAC-menetelmät	11
2.4 Osallisuus ja sadut osallistavana työvälineenä	13
3 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN PROSESSI	15
3.1 Tekstilajit ja selkokieli kehittämistehtävässä	16
3.2 Satujen valinta ja kirjoittaminen	18
3.3 Tekstien mukautus tukiviittomille ja viittomavalinnat	20
3.4 Videokuvaukset ja niihin valmistautuminen	25
3.5 Teksteihin eläytyminen	26
3.6 Kehittämistyön videoiden editointi	27
4 VALMIIN KEHITTÄMISTYÖN ARVIOINTIA	32
4.1 Palautteet kehittämistyön tukiviitotuista saduista	32
4.2 Omia ajatuksia videoiden onnistumisesta	34
5 POHDINTAA	35
5.1 Opinnäytetyön eettisyys	35
5.2 Kehitettävää opinnäytetyössä	37
LÄHTEET	39

LIITTEET	42
Liite 1: Hirvi-Herbertti ja mahtavat sarvet	42
Liite 2: Tuuteli-toukan tarina.....	43
Liite 3: Siili, joka tahtoi halata	44
Liite 4: Perheentalon selkokielineen esittelyteksti	45
Liite 5: Verkko-osoitteet videoihin ja Savaksen verkkosivulle	46
Liite 6: Palautekysely sähköposteihin	47
Liite 7: Palautelomake saduista Iisalmen Perheentalolla.....	48

1 JOHDANTO

Haasteet kielen ymmärtämisessä ja tuottamisessa ovat tutkimusten mukaan lisääntyneet. On arvioitu, että kielellistä erityisvaikeutta esiintyy kolmesta kymmeneen prosenttiin lapsista, riippuen tutkimuksen määrittelykriteereistä. (Kunnari & Leinonen 2011, 148.) Puheen kehityksen viivästyminen voi olla jopa 19 prosentilla lapsista (Käypä hoito 2019). Kommunikoinnin vaikeuksiin on kehitetty erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä, joista yksi on tukiviittomat (Huuhtanen 2011, 27.). Tukiviittomien hyötyjä varhaiskuntoutuksen muodossa on tutkittu muun muassa lapsilla, joilla on Downin oireyhtymä. Menetelmän käyttämisestä oli tutkimuksen mukaan pitkäaikaisia hyötyjä: sosiaalisissa ja kielellisissä taidoissa oli positiivisia eroja vertailuryhmään verrattuna vielä kahdeksan vuoden iässäkin. (Launonen 1998, 154-155). Tukiviittomia käytetään kokemuksemme mukaan monenlaisissa ympäristöissä: esimerkiksi päiväkodeissa ja kouluissa, joten monipuolista viitottua materiaalia olisi hyvä olla kaikkien saatavilla ja vapaassa käytössä.

Papunet-sivustolta löytyy tietoa tukiviittomista, tukiviitottuja videoita sekä viittomakuvia, joita voi tulostaa ja tallentaa itselleen. Papunetistä löytyy myös linkkejä muille sivustoille, joissa on viitottuja videoita. (Papunet 2019.) Osalla sivustoista ei ole varsinaista tukiviittomamateriaalia, vaan esimerkiksi viittomakielisiä videoita, mutta niitä voi kuitenkin soveltaa viittomien opetteluun. Myös tukiviittomiin liittyviä opinnäytteitä on tehty erilaisista näkökulmista. Theseuksesta löytyy monia eri töitä, joissa tukiviittomat ja puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät on vain mainittu yhtenä osana työtä, ja joissain töissä kommunikaatiomenetelmät ovat suuremmassa roolissa. Toiminnallisissa töissä on valmistettu tukiviittomamateriaalia, kuten käännöksiä tai viittomapankkeja (ks. Heliävirta & Uusitalo 2014; Lind 2016; Tuominiemi 2018; Haaranen & Rainio 2018). (Theseus 2019.) Tukiviitottuja videoita löytyy eri sivustoilta, mutta tukiviittomista kiinnostuneet ja niistä hyötyvät huomioon ottaen materiaalia ei ole vielä kovinkaan paljon.

Tämän työn tilaajana toimi Lastu eli Vammaisten lasten perheiden tukimallit -hanke ja Lastun projektikoordinaattori sekä puhevammaisten tulkki Maarit Mykkänen. Lastu-hankkeen päätavoitteena vuosina 2016-2018 oli vammaisten lasten perheiden hyvinvoinnin vahvistuminen. Hyvinvointiin liittyi keskeisesti perheiden osallistami-

nen toiminnalla, jossa otetaan huomioon erityistarpeet. Toiminnan tärkeimpänä toteutuspaikkana hankkeessa toimi Kuopion Perheentalo eli Pelastakaa Lapset ry:n ylläpitämä lapsiperheiden kohtaamispaikka, jossa järjestetään lapsiperheitä tukevaa toimintaa. Kuopion Perheentaloon ja sen toimintaan kiinnitettiin huomiota saavutettavuuden eri näkökulmista. Muita päätavoitetta tukevia kohtia hankkeessa olivat vammaisten lasten oikeuksia korostavan ajattelun vahvistuminen, vammaisten lasten vanhempien vanhemmuuden vahvistuminen sekä eri toimijoiden kumppanuuden vahvistuminen vammaisten lasten perheiden tukemisessa. (Mykkänen 2018, 4-7.)

Saavutettavuus on Lastu-hankkeessa tärkeässä roolissa, ja siksi tämä opinnäytetyö on tehty kielellisen saavutettavuuden näkökulmasta. Keskustelimme keväällä 2018 Mykkäsen kanssa Lastun tavoitteista, ja sen pohjalta syntyi ajatus toiminnallisesta opinnäytetyöstä, jonka tavoitteena on tuottaa tukiviitottua videoitua materiaalia. Videoiden kohderyhmä on lapsiperheet, varsinkin erityislapset ja heidän lähipiirinsä. Opinnäytetyömme sisältää tukiviitotut sadut Hirvi Herbertti ja mahtavat sarvet (liite 1), Tuuteli-toukan tarina (liite 2) ja Siili, joka tahtoi halata (liite 3). Saimme tilaajalta myös selkokielen Perheentalon toiminnasta kertovan tekstin (liite 4), jonka mukautimme tukiviittomille. Teimme yhteistyötä Humanistisen ammattikorkeakoulun lehtoreiden sekä ammattialan tulkkien kanssa ja keskustelimme viittomavaihtoehdoista. Halusimme lopputuloksen olevan laadukas ja ammattialalle hyödyllinen, joten valitsimme viittomat huolellisesti. Kuvassimme viitotut versiot yhteistyössä viestintäyksikkö Kantin kanssa. Videot on julkaistu Savaksen eli Savon Vammaisasuntosäätiön verkkosivuilla, sillä Savas on Lastu-hankkeen hallinnoija ja organisoinnin osalta hankkeessa mukana. Sivuille lisättiin myös kaikkien videoiden tekstit erillisenä tiedostona. Tässä opinnäytetyössä kuvataan toiminnallisen osuuden vaiheet sekä vertaillaan ja pohditaan sadun ja selkotekstin eroja tekstilajeina. Lisäksi pohditaan videoiden kohderyhmien vaikutuksia tukiviittomien valintaprosessissa.

Videot ovat myös Humanistisen ammattikorkeakoulun käytössä, ja niitä voi hyödyntää esimerkiksi puhevammaisten tulkkien koulutuksessa yhtenä esimerkkinä siitä, mitä tukiviittominen voi olla. Perheentalon työntekijät voivat myös hyödyntää satuvideoita ja -tekstejä toiminnassaan, kuten satutuokioissa. Vammaisten lasten perheet olivat vuonna 2017 toteutetussa kyselyssä toivoneet Perheentalolle viittomia osaavaa henkilökuntaa ja toimintaa, jossa on tukiviittomia mukana (Mykkänen 2018, 5).

Kokemuksemme mukaan tukiviittomat kiinnostavat ja hyödyttäisivät monia, mutta itseenäinen opiskelu voi olla haastavaa, jos ei löydä oikeanlaista materiaalia, jota käyttää harjoittelamisen tukena. Lastu-hankkeen tavoitteena oli luoda erityislapsiperheiden osallisuutta, joten saimme tilaajalta jo heti alussa toiveita juuri satuvideoista. Satujen avulla tukiviittomia voidaan tuoda ympäristöön lempeällä tavalla ja muokata toimintaa saavutettavaksi myös erityistä tukea tarvitseville.

2 KIELELLINEN SAAVUTETTAVUUS JA OSALLISUUS

Tässä luvussa käsitellään esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä niiden eroja. Alaluvuissa kerrotaan puhevammaisuudesta, kielenkehityksen häiriöistä sekä erilaisista kommunikointimenetelmistä, etenkin tukiviittomista. Osallistamista ja osallisuutta pohditaan sekä satujen että kielellisen saavutettavuuden näkökulmasta alaluvussa 2.3.

Kielelliset haasteet, saavutettavuus ja osallisuus liittyvät vahvasti toisiinsa. Kun kielelliset haasteet otetaan huomioon esimerkiksi tukemalla puhetta viittomilla tai tekstiä kuvilla, asia on helpompi ymmärtää. Puhevamma ja kehityksellinen kielihäiriö eivät saisi estää osallistumista toimintaan ja yhteiskuntaan, joten puhetta tukevat menetelmät, kuten kuvat ja viittomat, tukevat kielellisen tiedon saavutettavuutta.

2.1 Kielellinen saavutettavuus

Lastu-hankkeen yhtenä tavoitteena oli lisätä Perheentalon toiminnan esteettömyyttä, jolla tarkoitetaan yleisesti yksilön mahdollisuutta osallistua omien tarpeiden mukaisesti yhteiskunnan toimintaan liikkuen, kuullen, nähdessä ja ymmärtäen (Putkinen 2009, 9). Lastu-hankkeen avulla pyrittiin houkuttelemaan avoimeen toimintaan sellaisiakin perheitä, joilla on korkeampi kynnyks tulla mukaan erityistarpeidensa, kuten kielellisten haasteiden vuoksi.

Marjut Putkisen (2009, 9) mukaan 2000-luvulla esteettömyys on ollut yleisesti ja laajasti käytetty termi. Toisaalta vuonna 2016 tuli voimaan direktiivi saavutettavuudesta, jossa eritellään esteettömyyden ja saavutettavuuden eri näkökulmia kahteen osioon. Direktiivissä saavutettavuudella painotetaan erityisesti digitaalista ja kielellistä saavutettavuutta, kun taas esteettömyyden kerrotaan liittyvän nimenomaan fyysiseen maailmaan. (Valtiovarainministeriö 2019.) Myös Leelaura Leskelä on kirjoittanut saavu-

tettavuuden merkityksestä ja siitä, että näitä kahta termiä käytetään usein sekaisin puhuttaessa samoista asioista. Leskelä toteaa, että saavutettavuus on kuitenkin paljon laajempi käsite kuin esteettömyys: se liittyy kokonaisvaltaisesti ympärillä olevaan maailmaan ja sitä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Saavutettavuuden perusajatus on yhteiskunnassa, jossa kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet tietoon ja osallistumiseen omista rajoitteista huolimatta. Tällaisia rajoitteita voivat olla esimerkiksi kuulo- ja näkövamma tai kognitiiviset haasteet. (Leskelä 2019, 48.)

Olemme pohtineet sitä, kumpaa termiä painotamme tässä opinnäytetyössä: esteettömyys vai saavutettavuus. Opiskelemme Humanistisessa ammattikorkeakoulussa, ja olemme saaneet uusinta tietoa alan termistöstä. Humanistisen ammattikorkeakoulun vahvuusaloiksi luetellaan muun muassa tulkkaus ja kielellinen saavutettavuus (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2019), mutta Lastu-hankkeessa termejä käytetään rinnakkain. Painotamme tässä opinnäytetyössä saavutettavuutta, sillä nykypäivänä on huomattu selkeä tarve termien erottelulle ja siitä on tuoretta, juuri julkaistua kirjallisuuttakin. Tästä hyvä esimerkki on Leealaura Leskelän vuonna 2019 julkaistu kirja Selkokieli, saavutettavan kielen opas. Haluamme omalla esimerkillämme tuoda näkyvämmiin esiin saavutettavuuden eri näkökulmia, erityisesti kielellistä saavutettavuutta.

Saavutettavuus on ollut yleisessä keskustelussa entistä enemmän. Tästä esimerkkinä Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Toteemi-hankkeen järjestämä seminaari 12.4.2019, jonka pääteema oli "Kuinka itsemääräämisoikeus toteutuu, jos et voi puhua?". Koulutuspäällikkö Tytti Koslonen korosti puheenvuorossaan kielellisen saavutettavuuden olevan laajempi käsite, kuin kielelliset oikeudet. Kielelliset oikeudet määritellään niin, että henkilö on tietoinen hänelle oikeutetuista palveluista, saa palvelua, tulee ymmärretyksi sekä ymmärtää ympäristöään niin, että pystyy itse päättämään asioistaan. Koslonen kertoi myös omakohtaisia kokemuksiaan siitä, kuinka edellä mainitut oikeudet eivät aina toteudu. (Koslonen 2019.) Kielellisen saavutettavuuden huomiomisella myös kielelliset oikeudet toteutuisivat paremmin.

Kielellinen saavutettavuus on vielä uusi käsite, joka ei ole vakiintunut yleiseen käyttöön. Kielellisellä saavutettavuudella tarkoitamme tässä opinnäytetyössä sitä, että kielen ilmaisussa on otettu huomioon sellaisten henkilöiden tarpeita, joilla on haasteita ymmärtää normaalia puhetta tai kirjoitettua tekstiä. Jokaisella pitää olla mahdollisuus

ymmärtää äidinkieltään ja saada tietoa yhdenvertaisesti. Kielelliseen saavutettavuuteen liittyy myös kognitiivinen eli tiedon ja tiedon käsittelyn saavutettavuus, joka on tiedon ymmärtämisen, hahmottamisen, muistamisen sekä uuden tiedon oppimisen tai omaksumisen helpottamista. Kognitiivinen saavutettavuus on tärkeää etenkin niille, joilla on haasteita omaksua uutta tietoa kielen välityksellä. (Leskelä 2019, 49.)

Luomamme videomateriaali edistää kielellistä saavutettavuutta, sillä olemme käyttäneet puheen tukemisen menetelmänä tukiviittomia. Lisäksi yksi videoista on selkokielinen ja videot ovat kaikkien halukkaiden nähtävissä julkisilla verkkosivuilla. Tukiviittomista ja selkokielestä sekä kielellisen saavutettavuuden edistämisestä kerrotaan lisää muissa luvuissa.

2.2 Puhevamma ja kehityksellinen kielihäiriö

Kehittämistehtävän videot on suunnattu muun muassa lapsille, joilla on puhevamma tai kehityksellinen kielihäiriö. Haasteet kommunikoinnissa voivat vaikuttaa paljonkin siihen, ymmärtääkö puhetta samoin kuin muut tai voiko ilmaista itseään niin, että muut ympärillä ymmärtävät. Halusimme luoda saavutettavaa materiaalia, joka huomioi tällaisen yleisön, koska puhevamma ja sen mukana tulevat mahdolliset kommunikoinnin haasteet vaikuttavat henkilön jokapäiväisiin vuorovaikutustilanteisiin sekä osallisuuteen yhteiskunnassa. Puhevamma voi olla synnynnäinen ja liittyä esimerkiksi CP-oireyhtymään, kehitysvammaisuuteen tai autismin kirjoon. Puhevamma voi myös johtua jostakin äkillisestä tai etenevästä neurologisesta sairaudesta kuten aivoverenkiertohäiriöstä, aivovammasta, MS- tai ALS-taudista tai muistisairaudesta. (Leskelä 2019, 77.)

Leskelä (2019, 77) mainitsee puhevamman syyksi myös lasten kehitykselliset kielihäiriöt. Puheen ja kielen kehityksen häiriö, puheen ja kielen kehityksen erityisvaikeus, kielenkehityksen vaikeus, kielenhäiriö tai oppimisvaikeus – näitä kaikkia termejä käytetään puhuttaessa lapsesta, jonka kieli ei kehity normaalisti. Nämä kaikki eri määritelmät kokoa yhteen WHO:n uusi ICD-11 -luokitusta mukaileva termi ”kehityksellinen kielihäiriö”. Kielenkehityksen vaikeudet voivat ilmetä joko tuottamisen tai ymmärtämisen vaikeutena tai molempina. Tällöin lapsen sanavarasto ei kehity normaaliin tahtiin ja lauseiden muodostaminen voi olla vaikeaa. Sanojen taivutukset eivät aina onnistu ja sanoja on ylipäättään vaikea palauttaa mieleen. (Ahonen & Rautakoski 2007, 18-19; Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 2019.)

Lastu-hankkeessa mainitaan useaan otteeseen kohderyhmäksi perheet, joissa on vammaisen lapsi (Mykkänen 2018, 5). Tässä opinnäytetyössä käytetään kuitenkin termiä erityislapsi, sillä se on lyhykäisyydessään selkeä ja kokoaa mielestämme hyvin yhteen puhevammaiset lapset, joilla on haasteita puheen ja kielen kehityksessä tai oppimisvaikeuksia. Termi kattaa siis myös sellaiset lapset, joilla on erityisen tuen tarpeita ilman varsinaista vammaa.

2.3 Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi eli AAC-menetelmät

Kommunikointi on toimintaa, jossa molemmat osapuolet vastaanottavat ja lähettävät viestejä toisilleen, vuorotellen ja yhtä aikaa. Kommunikointi voi olla verbaalista, mutta siihen sisältyy myös non-verbaali viestintä kuten esimerkiksi ilmeet, eleet, katse ja varhaisen liikkeen. Kommunikointi on siis paljon muutakin kuin verbaalista viestintää. Jos kommunikoinnissa on ongelmia, tulisi etsiä yhdessä niitä menetelmiä, joilla löytää yhteisen sujuvan tavan kommunikoida vastavuoroisesti. (Huuhtanen 2011, 12-13.) Puhevammaisella henkilöllä on oikeus oma-aloitteiseen sosiaaliseen kanssakäymiseen, tulla ymmärretyksi ja ymmärtää ympäristöään. Puhevammaisen lähi-ihmisillä on myös suuri merkitys siinä, että kommunikointi on sujuvaa. Erilaisia apukeinoja tasa-vertaiseen kommunikointiin on nykypäivänä paljon, ja sopivan menetelmän käyttöönotto suunnitellaan yksilöllisesti puhevammaisen, ammattilaisten ja lähi-ihmisten kanssa yhteistyönä. (Leskelä 2019, 78.)

Kommunikoinnin apukeinoja kutsutaan puhetta tukeviksi ja korvaaviksi kommunikointimenetelmiksi, joista käytetään usein lyhennettä AAC, joka tulee englanninkielisestä termistä Augmentative and Alternative Communication. AAC-menetelmät otetaan käyttöön, kun henkilön puheilmaisuus on puutteellista tai puuttuu kokonaan. Erilaisia kommunikointitapoja myös yhdistellään yksilön tarpeiden mukaisesti. Kommunikointimenetelmän valintaan vaikuttaa esimerkiksi se, etsitäänkö väliaikaista vai lopullista kommunikointimenetelmää, ja onko kyse vain puhetta tukevasta vai sitä korvaavasta tarpeesta. Kommunikointimuotoja on jaoteltu kahteen ryhmään, avusteisiin ja ei-avusteisiin. Viittomat lukeutuvat ei-avusteiseen kommunikointiin, sillä viittomat tuotetaan omilla käsillä muistista, eikä siihen tarvita erillistä välinettä. Avusteisessa kommunikoinnissa tueksi tarvitaan apuväline, kuten kuvakansio. (Huuhtanen 2011, 15-16.)

Tukiviittomat, joita tässä opinnäytetyössä hyödynnetään, ovat viittomakielestä poimittuja yksittäisiä viittomia, joita käytetään samanaikaisesti puheen rinnalla selventäessä ja tukemassa puhuttua viestiä. Viittomakielessä on oma kielioppinsa ja visuaalisia kielen rakenteita, jotka jätetään pois tukiviittomia käytettäessä. Tukiviittomisen tarkoituksena ei ole viittoa lauseen jokaista sanaa, vaan pelkästään tärkeimmät avainsanat, joita halutaan korostaa. Visuaalinen tuki samanaikaisesti puheen kuuntelemisen kanssa saa huomion keskittymään viestiin paremmin kuin ilman viittomista. Useimmiten tukiviittomia käytettäessä puhetahti hidastuu ja tulee huomaamattaan yksinkertaistaneeksi puhetta myös sanavalinnoin, joka helpottaa erityisesti lapselle kohdennetun viestin ymmärtämistä. (Huuhtanen 2011, 28.) Tukiviittomien käyttö myös tukee sanojen ja käsitteiden ymmärtämistä ja muistamista, koska niissä yhdistyy sekä liike että kieli, mikä tukee ihmisen monikanavaista kielellistä prosessointia (Leskelä 2019, 79).

Tutkimuksien mukaan tukiviittomat tukevat ja lisäävät puheen kehitystä, eli viittomilla ei ole negatiivisia vaikutuksia puheen kehitykseen. Jos puhe kehittyy tarpeeksi pitkälle, viittomat voivat jäädä kommunikoinnista vähitellen pois, mutta ovat kuitenkin mielessä, jos niitä tarvitsee vielä joissakin tilanteissa. Viittomien opettelu voi tuntua aluksi työläältä, mutta kun jo muutaman viittoman oppii, niitä on helppo lisätä päivittäiseen kommunikointiin. Tukiviittomien hyvä puoli on se, että mitään välineitä ei tarvita, sillä kädet kulkevat mukana joka hetkessä. (Huuhtanen 2011, 27-28.)

Tukiviittomien hyödyistä kielenkehityksessä ja vuorovaikutuksessa on aikaisemmin tehty Kaisa Launosen tutkimus Eleistä sanoihin, viittomista kieleen. Tutkimuksessa oli mukana lapsia, joilla on Downin syndrooma. On ajateltu, että Down-lapsilla on vahvemmat visuaaliset taidot verrattuna auditiivisiin taitoihin, joten he kiinnittävät mahdollisesti enemmän huomiota viittomiin kuin sanoihin. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kommunikoinnin ja kielenkehityksen tukeminen tukiviittomien avulla antoi merkittävän hyödyn tutkimukseen osallistuneille lapsille. Vertailuryhmän ja tutkimusryhmän välillä oli eroja sosiaalisissa ja kielellisissä taidoissa vielä kahdeksan vuoden ikäisinäkin. (Launonen 1998, 5.) Tutkimuksessa todettiin myös, että viittomista ei kannattanut lopettaa lapsen puheen alkamiseen, sillä lapsi hyötyi selkeytetystä ilmaisusta vielä pitkään puheen kehityttyäkin. Viittomat antoivat pitkäaikaisimman hyödyn vaikeimmin puhehäiriöisille lapsille, mutta myös lapset, joilla ei ollut kielenkehityksen

erityisvaikeutta, saivat viittomista vahvistusta ja tukea puheen varhaisessa kehityksessä. (mt., 163-164.)

Launosen tutkimuksessa pohdittiin myös vanhemman roolia erityislapsen kielellisen kehityksen kuntoutuksessa. Siinä todettiin, että vanhemmilla on merkittävä osa esimerkiksi juuri tukiviittomien oppimisessa. Vanhemmat tuntevat lapsen taidot ja tarpeet parhaiten, sillä elävät arkea lapsen kanssa ja näin ollen heillä on myös luontevin vuorovaikutussuhde lapseensa. Vanhemmat sovittavat arjen ja uuden tukevan kommunikointimenetelmän opetteluun yhteen, ja määrittävät loppukädessä sen, kuinka paljon kielen kuntoutukseen ja uuden opetteluun käytetään aikaa kotona. (Launonen 1998, 26-27.)

2.4 Osallisuus ja sadut osallistavana työvälineenä

Osallisuus ja saavutettavuus kulkevat opinnäytetyössämme käsi kädessä. Osallisuudella tarkoitetaan ihmisten kuulumista yhteiskuntaan tai yhteisöön (Lindholm 2015, 16). Osallisuus koetaan myös tunteena, jota lisää kuuluminen yhteisöön esimerkiksi opiskelun, työn, harrastus- ja järjestötoiminnan kautta. Mahdollisuus vaikuttaa omassa yhteisössään lisää tunnetta entuudestaan ja suojaa myös syrjäytymiseltä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Lapsen sosiaalisten valmiuksien kehittymiseen vaikuttaa suuresti lapsen tunne kuulluksi tulemisesta sekä osallisuudesta yhteisöön. Osallisuus voi olla yhteistä keskustelua, suunnittelua, toimintaa sekä tekemistä ja yhdessäoloa. Sitä mahdollistetaan yhdessä opettelulla, ihmisten kuuntelemisella, neuvottelulla ja sopimisella. Lapsille osallisuus on muun muassa kuulluksi tulemisesta, arvostusta ja hyväksymistä sellaisena kuin on, sekä kohdatuksi tulemisesta ja turvallisuuden tunnetta. (Eskel & Marttila 2013, 77-78.) Sadut ovat oiva väline opetella viittomia yhdessä luonnollisessa arjen ympäristössä. Lapset voivat katsoa satuja yksin, mutta myös vanhemman kanssa – opettellen viittomia yhdessä. Sadut ovat hyvä keskustelunaihe, ja videoita voi tauottaa mielenkiintoisen viittoman kohdalla.

Satuja luettaessa lapsi oppii keskittymään kuuntelemiseen ja sen ymmärtämiseen ja uusien sanojen myötä sanavarasto laajenee, kun niistä keskustellaan. Sadut kehittävät myös lapsen henkistä hyvinvointia ja kehitystä. Lapsi käsittelee vihan ja ilon tunteitaan satuhahmojen kautta ja oppii, että esimerkiksi ystävällisyys ja kiltteys ovat saduissa

pidettyjä ominaisuuksia ja niitä kannattaa itsekin vaalia. (Ylönen 2000, 27-28.) Lapsen osallisuus kehittyy, kun hän oppi saduista oikeanlaista vuorovaikutusta sekä ilmaisemaan omia tunteitaan ja ajatuksiaan niin aikuisille kuin muille lapsille. Lisäksi lapsi oppii erilaisten satuhahmojen kautta hyväksymään muiden ihmisten erilaisuutta ja ajatuksia. (Eskel & Marttila 2013, 77-78.) Satujen kautta opitaan siis hyväksytyjä ja ei-hyväksytyjä toimintamalleja ja ilmaisemaan tunteita erilaisin keinoin.

Lastu-hankkeessa osallisuutta pyrittiin lisäämään konkreettisesti erilaisilla tapahtumilla, kuten vertaiskohtaamisilla, ohjauksella, neuvonnalla ja verkostotyöllä. Tällaiset tapahtumat olivat esimerkiksi tukiviitottuja satu- ja lauluhetkiä sekä erityistarpeisiin liittyvää tiedon lisäämistä. (Mykkänen 2018, 9-13.) Olimme pitämässä tukiviitottuja satutuokioita Kuopion ja Iisalmen Perheentaloilla syyskuussa 2018 sekä tammi-helmikuussa 2019. Vuoden 2018 tuokiossa käytimme löytämiämme valmiita satuja, ja vuoden 2019 satutuokioissa käytimme opinnäytetyön kehittämistehtävänä kirjoitettuja satuja, jotka samalla esittelimme perheille. Satutuokioita oli seuraamassa vaihteleva määrä vanhempia ja lapsia sekä Perheentalojen työntekijöitä. Suurin osa yleisöstä tapaili sadun viittomia, jotka viitoimme. Joidenkin viittomien kohdilla pysähdyttiin, jos viittoma oli mukanaolijoiden mielestä erityisen haastava, hauska tai erikoinen. Henkilöille, jotka kokeilivat tuokioissa ensimmäistä kertaa viittomista, oli haastavaa hahmottaa joitakin viittomia. Kaikkia viittomia saduista ei ole edes mahdollista oppia ja muistaa yhden katselukerran jälkeen ja kannustimmekin mukana olevia katsomaan satuvideoita uudestaan kotona, koska joka kerran jälkeen viittomia jää enemmän mieleen.

3 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN PROSESSI

Tässä luvussa käsitellään opinnäyteyön kehittämistehtävässä olevia kolmea satua ja yhtä selkokielistä tekstiä tekstilajeina sekä pohditaan niiden eroja. Kerromme satujen valinta- ja kirjoitusprosessista sekä siitä, mitä etuja oli itsetehdyistä saduista. Kerromme myös tekstien mukauttamisesta tukiviittomille ja viittomien valinnoista. Pohdimme, kuinka erilaiset tekstilajit ja tekstien kohderyhmät vaikuttavat viittomien valintaan. Kerromme myös esimerkkejä viittomavalinnoista, joita teimme videoihin. Viittomakielen viittomat merkitään yleensä tietyllä tavalla, glossaamalla. Savolainen (2000) kertoo, että glossaus tarkoittaa viittomien kirjoittamista suuraakkosin, viittomaa vastaavalla suomen kielen perusmuotoisella sanalla. (Rissanen 2006, 33.) Viittomavalinnoista kerrotaan luvussa 3.3, jossa käytämme tätä merkintätapaa.

Kuvio 1: Kehittämistyön prosessin kuvaus.

Kuviossa 1 näkyy kehittämistyön prosessin vaiheet kronologisessa järjestyksessä. Kuvion alussa vaiheet on jaoteltu kahteen osaan – vasemmalla puolella kerrotaan Perheentalon toimintaa esittelevän selkokielen tekstin työstöprosessista ja oikealla puolella kerrotaan satujen työstöprosessista. Selkokielen tekstin saimme jo keväällä 2018 tilaajaltamme ja sadut kirjoitettiin syksyn 2018 aikana. Selkokielistä tekstiä muokkasimme vain vähän, sillä teksti oli valmiiksi lyhyt ja tiivis. Satuja taas muokkasimme ensimmäisistä versioista videointiin saakka, eniten tukiviittomien valintavaiheessa. Tekstien muokkauksen jälkeen vaiheita ei ole enää jaoteltu kuviossa tekstilajien mukaan, sillä kaikissa teksteissä loppuvaiheet olivat samat. Kolmen sadun viittomavalintoihin kului luonnollisesti myös enemmän aikaa kuin yhden selkokielen tekstin viittomavalintoihin. Toisaalta selkokielen tekstiin oli haastavaa pohtia viittomavalintoja tekstin yksinkertaisuuden vuoksi. Viittomavalintojen jälkeen harjoittelimme tekstejä, jotta ne tulisivat tutuiksi ja tuntuisivat luontevilta viittoa kameran edessä. Valmistauduimme videointiin valitsemalla sopivat taustakankaat ja yhdenmukaisen vaatetuksen. Menimme videoimaan tekstit viestintäyksikkö Kantin tiloihin marraskuussa 2018.

3.1 Tekstilajit ja selkokieli kehittämistehtävässä

Sadut, jotka on useimmiten tarkoitettu lapsille, perustuvat mielikuvitukseen, kansan uskomuksiin ja myytteihin, eikä niitä rajoita arjen todellisuus vaikkakin niissä voi olla myös palasia todellisuudesta. Sadut koostuvat useammasta episodista, ja ovat rakenteeltaan useimmiten seuraavanlaisia: aluksi sadussa kerrotaan jokin ongelma, josta pitäisi selviytyä. Sadun edetessä päähenkilö oppii kokemuksistaan. Tämän jälkeen seuraa useimmiten suurempi kriisi, minkä jälkeen alussa mainittu ongelma ratkeaa. Lopuksi sadun päähenkilön elämässä tapahtuu muutos, jonka myötä kaikki on taas hyvin ja alussa kerrotut ongelmat on selätetty. Satujen vakiintuneelle rakenteelle on syynsä, sillä lapsille on tärkeää, että he voivat ennakoida sadun kulun ja luottaa, että vaikka sadussa on jännittäviä ja pelottavia kohtia, päättyy se silti onnellisesti. (Ylönen 2000, 9-14.)

Sadut ovat vanha, kaikille tuttu tekstilaji, mikä on helppo luokitella, toisinkuin Perheentalojen toiminnasta kertova selkokielen teksti (liite 4). Sen kategorisoiminen johonkin yhteen tekstilajiin on haastavaa, sillä siinä on merkkejä useammasta eri teksti-

lajista. Selkokielisessä tekstissä oli muun muassa tiedotteen piirteitä. Tiedotteen tavoitteena on tiedottaa jostakin asiasta joko julkisesti tai jonkin yhteisön sisällä (Mäntynen & Shore 2006, 287). Tiedote on useimmiten myös rakennettu niin, että sen alussa kerrotaan kaikista oleellisista tiedoista ja lopussa tieto muuttuu yksityiskohtaisemmaksi ja vähemmän tärkeäksi (Komppa 2006, 303). Perheentalon toiminnasta kertovassa tekstissä tavoitteena onkin ensisijaisesti tiedottaa perheitä siitä, että Perheentalo on kaikille lapsiperheille avoin ja esteetön. Tekstin alussa kerrotaan yleistä tietoa: mikä on Perheentalo, mitä siellä on ja kenelle se on tarkoitettu. Tekstin lopussa kerrotaan tarkemmin, mitä Perheentalolla voi tehdä.

Selkokielinen teksti (liite 4) muistutti myös informoivaa tekstilajia. Informoivia tekstejä esiintyy tietokirjallisuudessa, erilaisissa oppaissa ja esitteissä, viranomaispäätöksissä, lomakkeissa sekä organisaatioiden ja yritysten verkkosivuilla, ja näissä tiedon oikeellisuus on ensisijaisesti tärkeää. Teksteissä ei saa olla asiavirheitä, vaikka tekstiä olisikin selkeytetty ja yksinkertaistettu. Informatiivisten tekstien tiedon tulee olla tarkkaa ja ajankohtaista. (Leskelä 2019, 124.) Kehittämistehtävän selkokielinen teksti löytyy organisaatio Savaksen verkkosivuilta videon lisäksi myös tekstitiedostona. Teksti on tarkka, ajankohtainen ja selkeä, kuten informatiivisen tekstin piirteissä luetellaan. Saimme tekstin tilaajaltamme, joten tekstin sisällön tarkkuuteen voi luottaa.

Päädyimme kutsumaan opinnäytetyössämme tätä Perheentalon toiminnasta kertovaa tekstiä yksinkertaisesti selkokieliseksi tekstiksi, koska sitä ei voinut määrittellä vain yhden tekstilajin mukaisesti. Eri tekstilajien pohtiminen oli kuitenkin mielestämme tärkeää, jotta voisimme päätellä videon kohderyhmän ja siten valita sopivat viittomat tekstin tueksi. Selkokieli määrittellään Suomessa kielen muodoksi, joka on mukautettu sanastoltaan ja rakenteeltaan helpommaksi ymmärtää ja lukea kuin yleiskieli. Selkokiellellä ei ole omaa kielioppia, vaan se määrittyy suomen kielen kieliopin mukaisesti ja muotoutuu sen mukaan, mille asiakasryhmälle viesti on tarkoitettu. Selkokieltä käyttävät muun muassa ihmiset, joilla on pysyviä ja synnynnäisiä neurobiologisia haasteita, elämän aikana tullut vamma tai sairaus, tai väliaikainen tarve selkokieliselle materiaalille. (Leskelä 2019, 93-97.)

Kehittämistehtävän selkokielisen tekstin (liite 4) tavoite on kertoa Perheentalon kävijöille tai Perheentalosta kiinnostuneille sen toiminnasta ja tiloista, ja kohderyhmä on pääasiassa vanhemmat, jotka ovat kiinnostuneita osallistumaan toimintaan lapsensa

kanssa. Tekstissä puhutellaan juuri vanhempia esimerkiksi kohdassa “He (työntekijät) voivat leikkiä lapsen kanssa hetken, niin sinä voit juoda kahvit.”. Tekstin selkokielisyydestä voi hyötyä myös esimerkiksi sellaiset henkilöt, joiden äidinkieli ei ole suomi tai joilla on haasteita tekstin tai puheen ymmärtämisessä. Tukiviittomat tukevat viestin välittymistä entisestään ja edistävät kielellistä saavutettavuutta ja ne vahvistavat mielikuvaa Perheentalosta saavutettavana paikkana. Saduissa taas tavoitteena on viihdyttää ja kehittää lasten kielellistä osaamista, tukien viestiä tukiviittomin. Lapsi voi mallintaa viittomia videolta tai vain kuunnella viestiä tukiviittomia samalla katsoen. Satuja voidaan katsoa yhdessä vanhemman tai muun läheisen kanssa, osallistamalla muutkin oppimaan viittomia ja miettimään satujen juonta sekä kummastuttavia asioita.

3.2 Satujen valinta ja kirjoittaminen

Satujen valinta oli yksi haastavimmista vaiheista opinnäytetyömme toiminnallisessa osiossa. Lähtökohtana satujen valinnassa oli tilaajamme toive lyhyistä ja selkeistä saduista, joissa mahdollisesti seikkailee erilaisia eläinhahmoja. Keskustelimme myös satujen kohderyhmästä ja Lastu-hankkeen tavoitteista kehittämistyömme näkökulmasta, jonka perusteella tiesimme jo vähän, millaiset sadut sopisivat kehittämistehtävään.

Satujen valinnoissa piti niiden soveltuvuuden lisäksi ottaa huomioon tekijänoikeudet. Tekijänoikeuslain 17 a § mukaan teoksen valmistamiseen saavutettavassa muodossa yksityiseen käyttöön ei tarvitse lupia:

Näkövammaisen tai henkilö, jolla on muu lukemiseste, jonka vuoksi hän ei voi lukea tai käyttää kirjallista teosta, painettua kirjaa, nuottilehteä tai tällaiseen teokseen sisältyvää kuvaa olennaisilta osin samassa määrin kuin henkilö, jolla tällaista rajoitetta ei ole (lukemisesteinen), saa tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen tiettyjen teosten ja muun aineiston tiettyistä sallituista käyttötarkoituksista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi sekä tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa annetun direktiivin 2001/29/EY muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2017/1564 (lukemisestedirektiivi) mukaisesti ilman teoksen tai suojatun aineiston oikeudenhaltijan lupaa valmistaa julkaistusta teoksesta kappaleen saavutettavassa muodossa yksinomaiseen käyttöönsä, jos teos on laillisesti hänen saatavillaan. Myös lukemisesteisen puolesta toimiva henkilö saa valmistaa edellä tarkoitettusta teoksesta kappaleen saavutettavassa muodossa. (Tekijänoikeuslaki 1961/404.)

Kehittämistehtävän yhtenä tavoitteena oli alusta asti videoiden julkaiseminen Savaksen verkkosivuilla, jotta mahdollisimman moni voisi hyötyä niistä. Videot ladattiin YouTubeen, mutta ne on piilotettu eli ne löytyvät ainoastaan Savaksen verkkosivuilla julkaistujen linkkien kautta. Muulla tapaa videoiden katselua ei ole rajoitettu, joten emme voi tietää, kuka niitä katselee ja kuinka usein. Tekijänoikeuslain 17 c § mukaan saavutettavassa muodossa olevia kappaleita saa antaa ainoastaan lukemisesteisten tai muiden valtuutettujen yhteisöjen saataville, ja 8 § mukaisesti julkaisuun pitää saada lupa teoksen kirjoittajalta. (Tekijänoikeuslaki 1961/404.)

Samalla kun tutustuimme tekijänoikeuslakiin, etsimme jo sopivia satuja kehittämistyöhömme kirjastosta aikaa säästääksemme. Tutustuimme perinteisiin, tunnettuihin eläinsatuihin, uudempiin lasten kuvakirjoihin ja helppolukuisiin teoksiin. Löysimme muutaman sopivan teoksen juuri meidän tarkoitukseemme. Sopivimpien satujen käytön esteeksi tuli kuitenkin teosten kirjoittajien tavoittaminen: teokset oli käännetty vieraalta kieleltä suomen kielelle, jolloin alkuperäinen tekijänoikeuksien omistaja oli todella haastava, jopa mahdoton löytää. Etsimme myös suomalaisten kirjailijoiden kirjoittamia lastensatuja siinä toivossa, että kirjailijat saataisiin tavoitettua helpommin, mutta yhteystietojen saaminen osoittautui erittäin hankalaksi. Hyvin vanhojen satujen käyttö olisi myös ollut mahdollista, sillä tekijänoikeuslain 43 § mukaan tekijänoikeudet raukeavat, kun on kulunut 70 vuotta kirjoittajan kuolemasta (Tekijänoikeuslaki 1961/404). Löytämämme vanhat eläinsadut olivat kuitenkin joko liian pitkiä, rajuja juoneltaan tai sanasto haastavaa yhdistää tukiviittomiin. Olimme yhteydessä moniin eri tahoihin, kuten kustantajiin ja tekijänoikeusjärjestöihin saadaksemme kirjailijoiden yhteystietoja ja apua tekijänoikeuslain tulkitsemiseen ja selvitys vei paljon aikaa.

Lopulta totesimme, että parhain tapa edetä kehittämistehtävässä olisi kirjoittaa sadut itse. Näin saisimme määrättyä itse satujen pituuden sekä sanaston juuri sopivaksi, ja jo kirjoittamisvaiheessa voisimme miettiä hyviä sana-tukiviittomapareja. Ennen kuin aloimme kirjoittaa satuja itse, tutustuimme yleiseen tietoon satujen rakenteesta ja tyyppillisestä juonen kulusta. Kun olimme tutustuneet satujen rakenteeseen, oli omat sadut helpompi työstää ja teksteistä tuli saduksi tunnistettavia. Satujen kirjoittamisen aloitimme juonen ideoinnista, minkä jälkeen sadunomainen teksti luotiin sen ympärille. Jokaisessa sadussa päähenkilönä seikkailee eri eläinhahmo ja jokaiseen satuun

sisältyy opetus. Kirjoittamiemme satujen juonet ja opetukset antavat tilaa lasten ja aikuisten väliselle keskustelulle ja niin sadut sopivat monen ikäisille. Satujen hahmoille annettiin hauskat ja leikkisät nimet, jotka jäävät helposti mieleen. Myös satujen nimet ovat tärkeä osa kokonaisuutta, ja niissä on hyödynnetty eläinhahmojen nimiä ja sadun juonta. Satujen nimiksi tulivat Hirvi-Herbertti ja mahtavat sarvet (liite 1), Tuuteli-Toukan tarina (liite 2) ja Siili, joka tahtoi halata (liite 3).

Kansansaduissa on jaoteltu vahvasti hyvät ja pahat hahmot, ja paha saa palkkansa - ajatus on useimmiten osa loppuratkaisua. Nykyajan saduissa taas ollaan hieman suvaitsevaisempia ja sadun henkilöihin suhtaudutaan lempeämmin. Kriisitilanteet eivät vie lähelle kuolemaa, eikä kellekään roolihahmolle käy kummemmin, vaan keskitytään enemmän hauskoihin tapahtumiin ja psyykkiseen kasvuun. (Ylönen 2000, 14-22.)

Tekemissämme saduissa noudatamme perinteisen sadun kaavaa, mutta juoni on nykyaikaisemman sadun mukainen. Luotimme saduissa positiivisuuteen, emmekä halunneet luoda kovin pahoja tai ilkeitä hahmoja. Saduissa jokaisella päähahmolla on jokin ominaisuus, johon he eivät ole tyytyväisiä tai joka aiheuttaa hankaluuksia itselle tai ympäristölle. Lopulta kuitenkin tuolle ongelmalle keksitään ratkaisu kaikkien parhaaksi, ja kaikki voivat olla tyytyväisiä. Satujen yhteinen viesti on erilaisuus ja sen hyväksyminen, mielikuvituksen käyttö ongelmatilanteissa, ahkeruus ja ystävällisyys. Koska sadut lopulta kirjoitettiin itse, ne ovat uusia vanhemmille ja lapsille, mikä tuo vaihtelua ja lisää mielenkiintoa kuunnella sadut loppuun asti. Sadut eivät ole selkokielisiä, mutta pyrimme kuitenkin käyttämään sopivan helppoja ilmaisuja. Sadut ovat myös melko lyhyitä kestoiltaan: jokainen video kestää alle kolme minuuttia, jolloin pienikin lapsi voi maltaa katsoa videon alusta loppuun.

3.3 Tekstien mukautus tukiviittomille ja viittomavalinnat

Kun olimme saaneet sadut kirjoitettua, aloitimme viittomavalinnat. Prosessin aikana kävimme keskustelua viittomakieli- ja puhevamma-alan tulkkien sekä opettajien kanssa erilaisista vaihtoehdoista. Tukiviittomien valintaan ei ole selkeitä sääntöjä – ei ole sääntökirjaa, jonka mukaisesti edetä. Tekstien ja viittomavalintojen yhdistäminen on teoriassa kielen sisäistä kääntämistä, sillä suomen kieli pysyy pääkielenä myös lopputuloksessa. Sovelsimme prosessissa skoposteoriaa, joka on yksi tunnetuimpia käännösteorioita.

Sen kehittivät saksalaiset käännöstutkijat Katharina Reiss ja Hans J. Vermeer 1980-luvulla. Kreikankielisen skopos-sanan käännös on ”tarkoitus”, joten käännöksen päämäärä, tavoite ja tarkoitus ovat tässä kääntämisen teoriassa tärkeimmässä roolissa. (Hytönen 2006, 71; Colina 2015, 53.) Skoposteoria soveltui mielestämme viittomien valinnan tukemiseen parhaiten, sillä päämäärä on sama: tarkoitus on korostaa pääasiaa, jotta viestin ydin olisi ymmärrettävä. Valintaprosessin aikana muokkasimme kaikkia tekstejä yhteensopiviksi viittomien kanssa, jotta lopputulos olisi mahdollisimman ymmärrettävä. Satujenkin tekstit siis vielä muuttuivat ensimmäisistä versioistaan viittomavalintojen edetessä.

Satuihin on pääasiassa valikoitu perusviittomia. Kohdissa, joissa sanalle oli olemassa useampi viittomavaihtoehto, pyrimme valitsemaan semanttisesti eli merkitykseltään kyseistä sanaa vastaavimman viittoman. Kiinnitimme huomiota myös siihen, onko viittoma lapselle motorisesti helppo tuottaa. Tarkistimme kaikki viittomat Suomen viittomakielten verkkosanakirja Suvista, josta kuka tahansa voi etsiä yksittäisiä viittomia. (Suvi suomen viittomakielten verkkosanakirja 2019). Suvin lisäksi tarkistimme viittomia Suomen Signbank -sivustolta (Suomen Signbank 2019) ja suomalaisesta viittomapankki SignWikistä (SignWiki Suomi 2019).

Valitsimme satuihin mukaan myös joitakin kuvailevia viittomia, jotka toivat satuihin lisää elävyyttä ja ruokkivat lapsen mielikuvitusta. Kuvailevat viittomat ovat varioivia viittomia viittomakielestä, joiden muotoon vaikuttaa se, mitä viittoja haluaa kertoa tietyn kohteen fyysisestä ominaisuudesta (Takkinen 2010, 103). Kuvailevia viittomia videoissa ovat esimerkiksi PIIKIT, PÖRRÖINEN TURKKI, PUUN JUURET sekä SAMMAL. Näiden viittomien soveltamiseen saimme tukea viittomakielialan ammattilaisilta. Lisäksi keksimme itse kahdelle eläinsadun eläimistä viittomanimet HERBERT ja TUUTELI, jotka eivät saduista irrallaan tarkoita mitään, sillä ne on keksitty nimenomaan sadun hahmoille. Ne kuitenkin lisäävät visuaalisuutta ja tukevat lasten mielikuvitusta entisestään.

Viittoma HERBERT tulee viittomakielen klassifikaattorista, jolla kuvataan nelijalkaisen olennon kulkemista eteenpäin. Klassifikaattori on käsimuoto eli käden ja sormien tietty asento, jolla viitataan johonkin tiettyyn esineeseen tai asiaan. Kokonaisen kohteen, tässä tapauksessa hirven, klassifikaattorilla viitataan elolliseen nelijalkaiseen eläimeen eikä esimerkiksi eläimen tiettyyn vartalon osaan, vaikkapa korvaan. (Vivolin-

Karen & Alanne 2019, 59.) Halusimme viittoman kuvailevan hirville tyypillistä kävelytyyliä eli jolkottelua. Viittomanimi HERBERT auttoi sadussa (liite 1) erottamaan, milloin puhuttiin sadun päähahmosta Herbertistä ja milloin hänen sarvistaan, sillä HIRVI ja SARVET ovat yksi ja sama viittoma. Myös Tuuteli-toukan tarinan (liite 2) päähahmolle halusimme oman viittoman, sillä TOUKKA-viittoma liikkuu viittojasta katsoen eteenpäin ja näkyisi huonosti kaksiulotteisella videolla. Keksimämme viittomanimi kuvaili hyvin Tuuteli-toukan kuvitteellista ulkomuotoa eli pitkiä tuntosarvia. Siili, joka tahtoi halata -sadun (liite 3) päähahmolle emme keksineet omaa uniikkia viittomanimeä, vaan sadussa hänet viitotaan viittomalla SIILI. Päädyimme tähän ratkaisuun, koska siilin piikit olivat tärkeässä roolissa sadun juonessa, ja viittoma kuvailee eläimen ulkomuotoa hyvin. Lisäksi käytimme viittomaa TERÄVÄ, kun halusimme korostaa piikkien terävyyttä. Karhu, pupu ja orava taas ovat saduissa muutaman kerran mainittuja sivuhenkilöitä, joten päätimme käyttää niistä yksinkertaisesti eläinviittomia KARHU, PUPU ja ORAVA.

Alkuperäiset sadut muuttivat muotoaan jonkin verran, kun mietimme sopivia viittomia. Yksi esimerkki tästä on sadussa Siili, joka tahtoi halata (liite 3). Julkaistussa versiossa on kohta "Pampula ja Kanerva miettivät hetken...", mutta alkuperäisessä versiossa oli "Pampula ja Kanerva katsoivat hetken toisiaan". Jälkimmäinen, alkuperäisessä tekstissä ollut ilmaisu olisi ollut visuaalisempi, mutta emme keksineet sille sopivaa, perusteltua tukiviittomaratkaisua. Viittomakielessä viittoma KATSOA on monisuuntaisesti taipuva verbaali eli sen viittomiseen sisältyy tieto teon suorittajasta sekä teon kohteesta paikantaen henkilöt tilaan (Vivolin-Karen & Alanne 2019, 53). Kahden hahmon "katsoessa toisiaan" taipuisi viittoma kaksikätkiseksi, toinen kuvaamaan toista katsojaa ja toinen toista. Tuuteli-toukan tarina -sadussa (liite 2) käytimme KATSOA-viittoman yksikätkistä perusmuotoa, johon se sopi hyvin. Siili, joka tahtoi halata -sadussa (liite 3) viittoman perusmuoto ei olisi tukenut sadun juonta oikealla tavalla, eikä selventänyt viestiä. Viittomakielestä poimittu kaksikätkinen, visuaalisempi ilmaisu olisi voitu myös ymmärtää videolta väärin eli tarkoittamaan sanan perusmuotoa, joka se ei ole. Lisäksi koimme, että kaksikätkinen ja monisuuntainen viittoma voisi olla lapselle liian hankala mallintaa ja soveltaa omassa puheilmaisussa. Päädyimme siis ratkaisemaan ongelman selkeämmällä lauserakenteella, johon oli helpompi valita sopiva viittoma.

Teimme saduissa joitakin viittomakielelle ominaisia viittomaratkaisuja, kun koimme, että kyseinen viittomaratkaisu tuki paremmin visuaalista viestiä kuin suomen kielen mukainen viittoman perusmuoto. Tästä on hyvä esimerkki Hirvi-Herbertti ja mahtavat sarvet -sadussa (liite 1) kun käytämme viittomaa EI-HUOMAA. Olisimme voineet valita viittomaksi myös kieltosanan EI tai kaksikäätisen viittoman HUOMATA ja lisäksi pudistella päätä. Valitsemamme viittoma EI-HUOMAA oli kuitenkin mielestämme paras valinta, sillä viittoma on yksikäätinen ja helppo viittoa. Tämän viittoman aikana silmät peittyvät hetkeksi kädellä, joka kuvastaa hyvin sitä, kun Hirvi-Herbertti ei huomannut eli ei nähnyt pienimpiä metsän asukkeja. Hirvi-Herbertin sadussa hyödynsimme myös Herbertille keksimäämme viittomanimeä. Sadun lopussa Herbertti ”lennähti kumolleen”, jolle olisi perusviittoma KAATUA, mutta sadussa kaatuminen viitotaankin hirven klassifikaattorilla. Klassifikaattori kuvastaa sitä, että ensin nelijalkainen hirvi kävelee eteenpäin ja sitten kaatuu kyljelleen kaikki neljä jalkaa poikittain.

Siili, joka tahtoi halata -sadussa (liite 3) sovelsimme kuvailevien viittomien ja sanojen yhdistämistä. Näissä kohdissa viittoman ja suomenkielisen sanan merkitys täsmäsivät, mutta suomenkieliselle sanalle ei ollut olemassa vastaavaa vakiintunutta perusviittomaa. Sadussa on kohta ”kun hän yritti ystäviään halata, huusivat he AUTS ja menivät kauemmas...” ja käytämme viittomaa SATTUA sanan ”auts” kohdalla. Kyseinen sana on olennainen merkityksen kannalta ja kuvailee kivun tunnetta, joten viittomalla SATTUA korostimme piikkien pistämisen aiheuttamaa tunnereaktiota. Siili-sadun lopussa käytämme myös kuvailevaa viittomaa kohdassa ”...SIILI oli sammaleen PEITOSSA”. SIILI viitotaan lauseen alussa ja se jää paikalleen, kunnes toisella kädellä ”peitetään” toinen käsi, joka kuvastaa siiliä. Näin katsoja näkee konkreettisesti, kuinka siili peittyi sammaleesta.

Perheentalojen toiminnasta tiedottavan selkokielen tekstin (liite 4) koimme haastavaksi kääntää tukiviittomille, koska selkokielisestä tekstistä on jo valmiiksi karsittu kaikki ylimääräinen. Tukiviittomilla on tarkoitus painottaa tärkeimpiä sanoja ja korostaa pääasiaa muiden sanojen joukosta, mutta selkokielen teksti on jo niin yksinkertainen ja selkeä, että miltei kaikki sanat tekstissä kuulostavat tärkeiltä. Kuinka muokata selkoteksti tukiviittomille siten, että vastaanottajalle ei tule kuitenkaan tunnetta, että viittomia on liikaa ja ne enemmän sekoittavat kuin selkeyttävät viestiä? Aluksi viittomia valikoituinkin selkokieliseen tekstiin liikaa ja ensimmäinen lopputulos muistutti

jo viitottua puhetta, joka on huonokuuloisten ja kuuroutuneiden kuulemisen tueksi kehitetty kommunikointimenetelmä, jossa viitotaan lauseen lähes kaikki sanat (Lappi & Malm 2011, 47; Laurén 2011, 201-202). Emme löytäneet selkokielistä materiaalia, joka olisi tukiviitottu, joten emme pystyneet vertailemaan omia viittomavalintojamme muihin samankaltaisiin materiaaleihin. Lopulta teimmekin sellaisia viittomavalintoja, jotka pohjautuivat keskusteluihin viittomakielialalla työskentelevien ammattilaisten kanssa sekä omiin pohdintoihimme sopivista viittomista.

Muokkasimme saamamme alkuperäistä selkotekstiä tilaajamme luvalla. Alkuperäisessä versiossa luki ”He voivat pitää lapsellesi seuraa pienen hetken, niin voit juoda kahvit.” Lisäsimme lauseeseen sinä-muodon (liite 4), jotta voisimme selkeyttää ja kohdentaa viestiä myös osoittavalla viittomalla SINÄ. Selkoteksteissä lukijaa puhutellaan usein sinä-muodossa, sillä niin lukija saadaan otettua tekstiin mukaan konkreettisesti. Sinä-muotoa käytetään myös informoivissa selkoteksteissä, kun halutaan puhutella suoraan lukijaa tai kuulijaa. (Leskelä 2019, 121-123.)

Selkokieliseen tekstiin ei valikoitunut juurikaan kuvailevia viittomia, toisinkuin satuihin. Yksi pohdintaa aiheuttanut kohta tekstissä oli ”Perheentalolle on esteetön sisäänkäynti.” (liite 4). Esteettömällä sisäänkäynnillä tarkoitetaan selkokielisessä tekstissä sitä, että Perheentalolle pääsee helposti esimerkiksi henkilöt, jotka käyttävät liikkumisen apuvälineenä pyörätuolia tai perheet, joilla on käytössä lastenvaunut. Sanalle ”esteetön” löytyy Suvi-verkkosanakirjasta yksi viittomavastine, mutta se ei mielestämme kuvannut semanttisesti esteetöntä sisäänkäyntiä. Signbank-sivustolta löytyy kuitenkin viittoma ESTE, jonka perään lisäsimme viittoman TYHJÄ. Muistelimme nähneemme tällaisen viittomaratkaisun viittomakielisten keskuudessa, ja varmistimme ratkaisun oikeellisuuden vielä viittomakieliseltä Humanistisen ammattikorkeakoulun lehtorilta Juha Manuselta. Manunen (2019) vahvisti, että valitsemamme kahden viittoman yhdistelmä on vakiintunut vastine sanalle ”esteetön”. Sanalle ”sisäänkäynti” valitsimme vielä viittoman MENNÄ-KÄYMÄÄN, sillä viittoma kuvastaa mielestämme hyvin Perheentalolle menemistä ja korostaa edellä mainittua esteettömyyttä.

3.4 Videokuvaukset ja niihin valmistautuminen

Olimme sopineet ennalta ajankohdan marraskuulle 2018, jolloin kuvaamme videot Kuopiossa yhteistyössä viestintäyksikkö Kantin sekä toimittajan ja teknisen tuottajan Kimmo Salvénin kanssa. Kantti on tuotantoyksikkö, joka tuottaa mediasisältöä ja tapahtumia erityisesti tieteen, terveyden ja opetuksen teemoista. Kanttia ylläpitää tiede- ja koulutusorganisaatiot. (Tuotantoyksikkö Kantti 2019.) Kantti ja Humanistinen ammattikorkeakoulu ovat tehneet jo pitkään yhteistyötä, joten yhteistyö opinnäytetyön saralta oli luontevaa. Olimme sopineet, että kuvaamme videot yhden päivän aikana Kantin kuvaustiloissa, ja useampaa kuvauspäivää ei lopulta onneksi tarvittu.

Videoiden mahdollinen rekvisiitta sai miettimään. Opintojemme aikana on painotettu, että viittomistaustan on hyvä olla aina yksivärinen ja pelkistetty, mutta toisaalta yksivärinen ja eloton tausta tuntui epäsopivalta, kun kohderyhmänä olivat lapset. Mietimme myös satujen ja tiedottavan tekstin eroja rekvisiitan näkökulmasta. Sadut on tarkoitettu lapsille ja heidän perheilleen, jolloin tunnelma videoilla pitäisi olla rento ja satumainen. Tiedottava teksti taas on tarkoitettu pääasiassa aikuisille, jotka ovat kiinnostuneita Perheentalosta. Tunnelman videolla tuli siis olla rauhallinen, selkeä ja asiallinen, mutta kuitenkin lämmin ja tervetulleeksi toivottava.

Lopulta päädyimme valitsemaan satuvideoiden taustaksi Heli Halosen käsityönä tekemän vihreänkirjavan kankaan, johon oli painettu koivunlehtien kuvia. Kangas toi videoille hyvin metsän tunnelman, minne sadutkin sijoittuvat. Olimme opintojen aikana olleet jo yhteistyössä Kuopion Perheentalon työntekijöiden kanssa, ja saimme kankaan heiltä lainaksi kuvauksia varten. Kankaan valinta oli kokeilullinen, sillä arvelimme sen mahdollisesti olevan joidenkin katsojien mielestä liian levoton, koska videolla käytettiin myös viittomia. Selkokielen tekstin videolle valitsimme kuvausstudiosta yksivärisen harmaan kankaan, jotta video erottuu saduista. Yksivärinen tausta on asiallinen ja selkeä.

Kuvauksiin valitsimme saman sävyiset yksiväriset tummanpunaiset vaatteet. Tummanpunainen, murrettu sävy sopi hyvin vihreään taustaan. Emme halunneet valita mustia vaatteita, koska musta on synkkä väri eikä olisi sopinut satujen teemaan. Vaatetuksen tuli olla kuitenkin tumma, jotta vaatteiden ja käsien välillä on sopivan suuri kontrasti. Saman tyyllisillä vaatteilla satujen visuaalinen runko pysyi samana, vaikka

tekstien esittäjä vaihtuukin eri satujen ja selkokiehisen tekstin välillä. Laitoimme hiukset osittain kiinni, jolloin ne eivät estäneet kasvojen ilmeiden näkyvyyttä. Meikki oli molemmilla hillitty ja luonnollinen, mutta huulissa oli punertavaa meikkiä, jotta sanojen huulio eli suun liike näkyisi selkeästi videolla.

3.5 Teksteihin eläytyminen

Tekstiin eläytymistä, äänen käyttöä ja non-manuaalisia eleitä pohdimme ennen kehittämistehtävän kuvaamista tutkimalla tukiviitottua materiaalia, kuten Pikku Kakkosen viitottuja loruja (Yle 2018). Pidimme Pikku Kakkosen viitotuissa loruissa selkeästä, rauhallisesta ja iloisesta äänensävyistä ja hyvästä tauotuksesta. Näitä asioita halusimme itsekin korostaa viittoessamme satuja, jotta erilaisten lasten olisi mahdollisimman helppo keskittyä sadun juoneen ja uppoutua niiden hauskoihin juonenkäänteisiin.

Harjoittelimme tekstien lukemista ja viittomista ennen videointia. Yritimme lukea satuja rauhallisesti, sillä tauotus puheessa antaa hengähdystauon niin puhujalle kuin kuulijallekin ja antaa kuulijalle hetken aikaa prosessoida kuulemaansa. Tauotuksen tulee kuitenkin tapahtua pääasiassa lausekokonaisuuksien väleillä eikä kesken, jotta kuulija ei unohda asiaa, mistä puhuttiin ja mihin jatko liittyy. Kiinnitimme huomiota myös äänenkäyttöön ja prosodiaan. Prosodialla tarkoitetaan puheen intonaatiota eli sävelkulkua, painotusta sekä rytmiä. Vaikka puhe olisi kuinka selkeää, hidasta ja rauhallista, tulee prosodian kuulua puheesta, jotta se on ymmärrettävää. Äänen nousuilla, laskuilla, voimistumisella, vaimentumisella, nopeuttamisella ja hidastumisella saadaan puhe jaettu sopiviin kokonaisuuksiin luonnollisesti. Puheen painotuksella voidaan korostaa eri asioita ja jäsentää tekstiä, ilman jokaisen tilanteen yksityiskohtaista sanoittamista. (Leskelä 2019, 244-246.)

Prosodia on hyvä keino korostaa eri kohtia satuja lukiessa tai lisätä jännitystä. Jos satuun eläytyy voimakkaasti, puhe voi muuttua kuitenkin epäselväksi. Luimme satuja toisillemme ennen videointia ja kiinnitimme erityisesti huomiota artikulaatioon. Pyrimme eläytymään satuihin niin, että puhe olisi selkeää ja intonaatiossa sopivasti vaihtelua, jotta se sopisi paremmin laajemmalle asiakasryhmälle. Halusimme antaa sopivasti tilaa sadun juonelle ja lapsen omalle mielikuvitukselle.

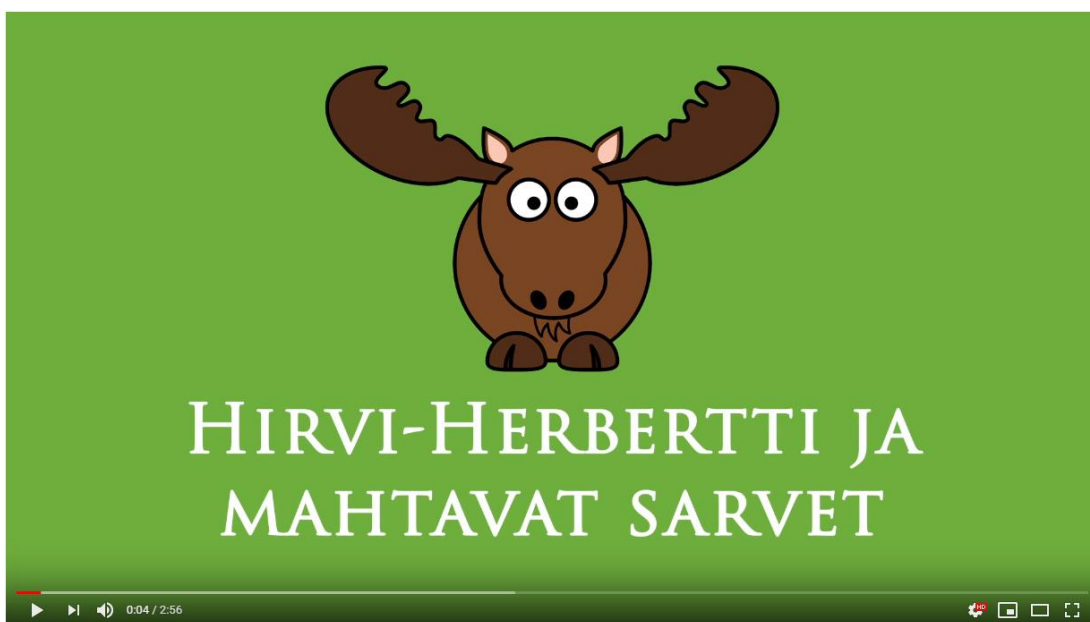
Saduissa prosodially on suuri merkitys, sillä tauotuksella, äänensävyllä ja -korkeuksilla saatiin luotua enemmän jännitystä juonenkäänteisiin. Selkokielisessä tekstissä keskityimme selkeään tauotukseen jokaisen asiakokonaisuuden jälkeen. Tekstien harjoittelamisen ansiosta rauhallinen puherytmi ja selkeä artikulointi tuli jo luonnostaan. Tauotimme myös selkokiellisen tekstin kappaleisiin, jolloin viittoja laskee kätensä hetkeksi alas tauon merkiksi. Näin katsoja, jolla on haasteita esimerkiksi suomen kielen kanssa, hahmottaa paremmin asiakokonaisuudet.

3.6 Kehittämistyön videoiden editointi

Kuvauspäivän jälkeen yhteistyökumppanimme Kimmo Salvén editoi videot. Videoihin lisättiin toiveestamme alku- ja loppusivut. Videoiden alkusivuilla on sadun nimi, taustakangasta vastaava vihreä sävy sekä piirroskuva sadussa seikkailevasta eläimestä. Kuvassa 1, kuvassa 2 ja kuvassa 3 näkyy toteutunut lopputulos. Eläinkuvat löysimme Pixabay-verkkosivulta, jonne on koottu ilmaisia vapaasti käytettäviä kuvia (Pixabay 2019). Olisimme voineet myös piirtää itse sopivat kuvat, mutta totesimme, ettei aika riitä siihen, sillä videot oli julkaistava vuoden 2018 loppuun mennessä Lastu-hankkeen aikataulun mukaisesti.

Kolmeen eri satuun oli haastavaa löytää samantyylliset ja sopivan yksinkertaiset eläinkuvat. Löysimme mielestämme hyvät, satujen päähahmoja esittävät kuvat satuihin Hirvi-Herbertti ja mahtavat sarvet sekä Siili, joka tahtoi halata (kuva 1 & kuva 2). Tuuteli-toukan tarinan alkusivulla (kuva 3) on toukan sijaan kuva perhosta, jonka ajattelimme olevan hyvä vihje sadun katsojalle sen lopusta, kun Tuuteli-toukka muuttuu perhoseksi. Löytämämme kuvat toukista eivät olleet mielestämme sopivia ja oli

tärkeää, että Tuuteli-toukan piirroskuvassa hahmolla olisi tuntosarvet, mistä toukan viittomanimikin oli keksitty.

Kuva 1: Hirvi-Herbertti ja mahtavat sarvet -sadun alkusivu

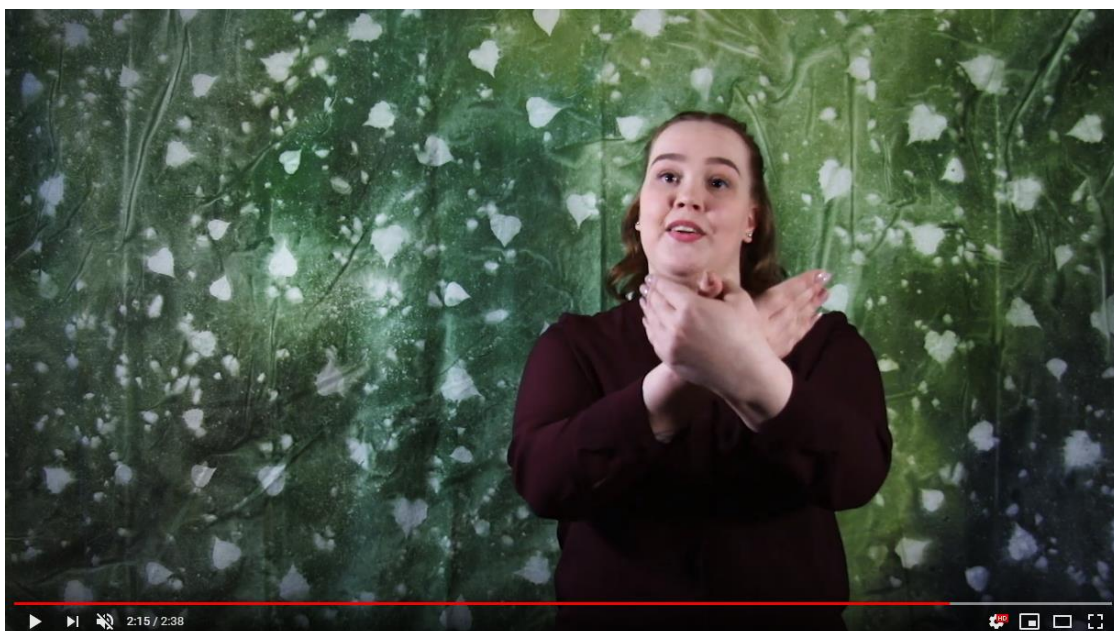

Kuva 2: Siili, joka tahtoi halata -sadun alkusivu

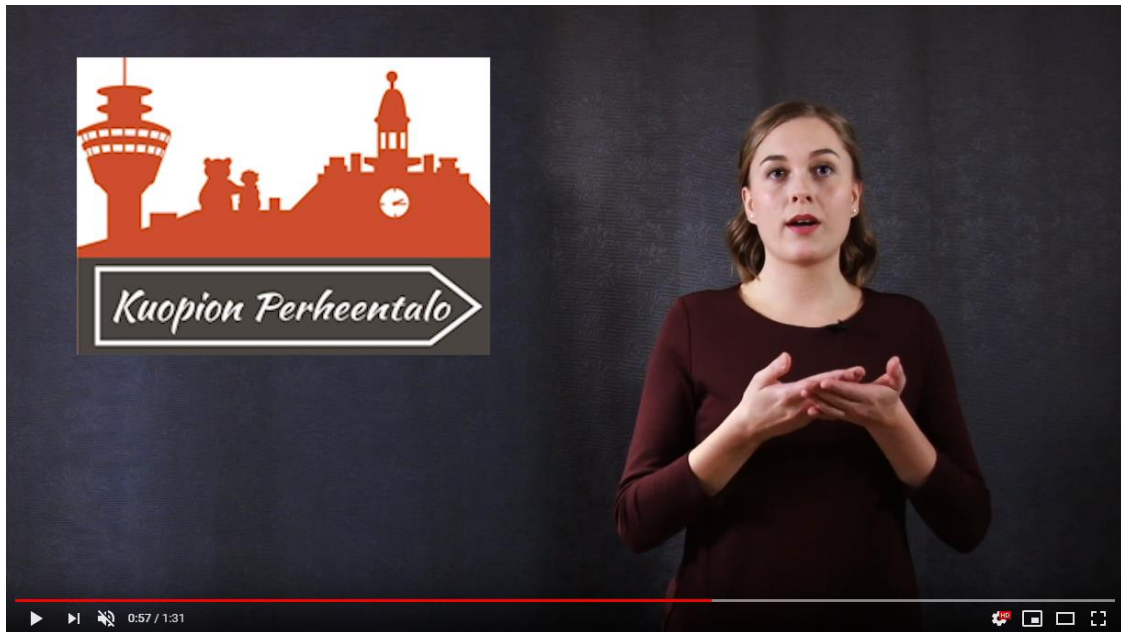
Kuva 3: Tuuteli-toukan tarina -sadun alkusivu

Kuvissa 4 ja 5 näkyy valitsemamme taustakankaat videoille. Satujen taustakangas (kuva 4) on Heli Halosen tekemä ja Kuopion Perheentalolta lainaan saatu käsin maalattu ja lehden kuvin painettu kangas. Kangas toi mielestämme satuihin rennon, iloisen ja metsämäisen tunnelman, joka sopi hyvin satujen tapahtumapaikkaan eli metsään. Perheentalon toiminasta kertovaan selkokieliseen tekstiin valitsimme tumman harmaan yksivärisen kankaan (kuva 5), joka oli valmiina kuvaustiloissa. Yksivärinen neutraali tausta loi videolle virallisemmän tunnelman.

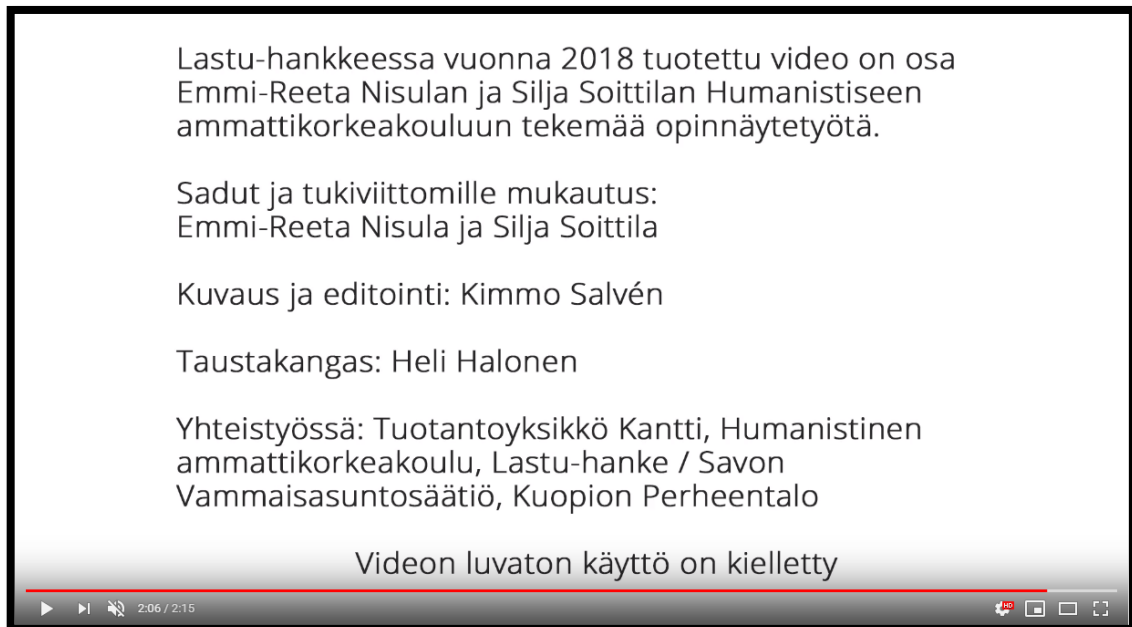

Kuva 4: Satuvideo – Tuuteli-toukan tarina

Lisäksi Perheentalon toiminnasta kertovaan videoon on liitetty vasempaan ylänurkkaan Perheentalon logo, joka lisää asiallisuutta ja kertoo visuaalisesti katsojalle, mistä organisaatiosta videolla kerrotaan.

Kuva 5: Perheentalon toiminnasta kertova video.

Kuva 6: Satuvideoiden loppusivu

Lastu-hankkeessa vuonna 2018 tuotettu video on osa Emmi-Reeta Nisulan ja Silja Soittilan Humanistiseen ammattikorkeakouluun tekemää opinnäytetyötä.

Tukiviittomille mukautus:
Emmi-Reeta Nisula ja Silja Soittila

Teksti: Johanna Marttinen ja Tarja Keltto

Kuvaus ja editointi: Kimmo Salvén

Yhteistyössä: Tuotantoyksikkö Kantti, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Lastu-hanke / Savon Vammaisasuntosäätiö, Kuopion Perheentalo

Videon luvaton käyttö on kielletty

Kuva 7: Perheentalon toiminnasta kertovan videon loppusivu

Loppusivulla (kuva 6 & kuva 7) lukee videoiden tekijät, hankkeen nimi sekä tekemisprosessiin osallistuneiden yhteistyökumppanien nimet. Loppusivulla kiellämme myös videoiden luvattoman käytön. Viimeisellä sivulla (kuva 8) näkyy vielä yhteistyökumppaneiden logot. Satujen (kuva 6) ja Perheentalon toiminnasta kertovan selkokielen tekstin (kuva 7) loppusivut ovat muuten samat, mutta selkokielen tekstin videon loppusivulla ei lue taustakankaan tekijää, sillä harmaa kangas oli kuvasstudion rekvisiitaa eikä kenenkään käsityönä valmistama uniikki kappale. Loppusivulla kerrotaan myös selkotekstin alkuperäisten kirjoittajien nimet.

Kuva 8: Videoiden logosivu

Olimme myös suunnitelleet videoihin tekstitystä. Tekstitys olisi ollut hyvä tuki esimerkiksi suomea harjoitteleville katselijoille, mutta editoinnille ei harmillisesti jäänytkään riittäväksi aikaa ennen julkaisua. Päätimme yhdessä tilaajamme Maarit Mykkäsen kanssa, että erillinen koottu tekstitiedosto samalla sivulla videoiden kanssa riittää.

4 VALMIIN KEHITTÄMISTYÖN ARVIOINTIA

Tässä luvussa arvioimme valmista kehittämistyötämme eli neljää tukiviitottua videota Savaksen verkkosivuilla. Keräsimme palautetta satuvideoista Perheentalon kävijöiltä ja puhevamma-alan ammattilaisilta, josta kerrotaan ensimmäisessä alaluvussa. Pohdimme myös mitä videoissa olisi voinut vielä parantaa ja missä erityisesti onnistuimme.

4.1 Palautteet kehittämistyön tukiviitotuista saduista

Keräsimme palautetta tukiviitotuista saduista puhevamma-alan ammattilaisilta sekä satujen kohderyhmään kuuluvilta henkilöiltä tammi-helmikuussa 2019. Asiantuntijoilta kerättiin palautetta sähköpostikyselyllä (liite 6), jonka olimme suunnitelleet etukäteen. Tilaajamme lähetti sähköpostikyselyn eteenpäin tuntemilleen alan ammattilaisille, jotka voisivat hyödyntää videoitamme. Kyselyyn vastanneet lähettivät vastaukset suoraan toiselle meistä, ja luimme palautteet yhdessä.

Sähköpostikyselyn palautteessa kehuttiin hyvin valittuja ja selkeästi tuotettuja viittoimia. Vastaajien mielestä satujen tunnelma välittyi ja tahti oli sopivan rauhallinen. Tuuteli-toukan tarinan loppuosasta yksi henkilö antoi rakentavaa palautetta, sillä viimeisen virkkeen kohdalla videoon ilmestyy jo lopputekstit. Videot oli jo ehditty julkaista ja vahinko oli jäänyt huomaamatta. Tästä opimme, että kaikki tuotettu materiaali tulisi aina tarkistaa huolellisesti monta kertaa ennen julkaisua.

Sähköpostin välityksellä kerätyn palautteen (liite 6) vastaajat antoivat palautetta muun muassa näin: ”Mukava katsoa, kun hyvin eläytyvä kertoja kertomassa”, ”mukavaa, että videoissa edetään selkeän rauhallisella tahdilla ja uskalletaan pitää lauseiden välissä sopivan pieni tauko”, ”kaikissa videoissa on selkeä ja kivan näköinen alkukansi” ja ”hienoa työtä ja erittäin tarpeellista”.

Toteutimme kohderyhmän eli erityisperheiden palautteen keruun järjestämällä sekä Kuopion että Iisalmen Perheentaloille satutuokiot, joissa viitoimme yhden sadun paikan päällä ja kaksi muuta satua näytimme verkkosivuilta. Kaikki kolme satua näytettyämme keskustelimme saduista ja kertosimme yhdessä mieleen jääneitä viittomia. Lopuksi annoimme halukkaille vanhemmille ja Perheentalon ohjaajille lyhyet palautelomakkeet (liite 7), joihin he saivat anonyymisti vastata muutamaan kysymykseen. Palautekyselyn teimme sähköpostikyselyn pohjalta, mutta muokkasimme kyllä-ei-kysymyksiä avoimemmiksi, jotta saisimme laajempaa palautetta.

Videoiden ensivaikutelmasta saimme palautetta: ”Siisti, ammattimainen”. Neljänteen kysymykseen ”Oliko viittomat helppo oppia sadusta? Mitä viittomia jäi mieleen? Jos vastasit ei, miksi ei?” oli vastattu esimerkiksi seuraavasti: ”Suurin osa helppoja, 1-2 joita en heti hahmottanut”. Jos ei ole aiemmin tutustunut tukiviittomiin, on ymmärrettävää, ettei kaikkia viittomia hahmota heti. Viittomia on mielestämme saduissa sopiva määrä, jos videoita haluaa käyttää viittomien opettelemiseen. Videoita voi tauottaa ja ensimmäiseksi opetella vaikkapa toistuvimmat ja itselle helpoimmat viittomat.

Osa vanhemmista oli kirjoittanut palautelomakkeeseen myös lapsensa ajatuksia saduista. Eräs lapsi vastasi kysymykseen ”Millainen tunnelma videoista välittyi?” näin: ”Siilisadussa aika kesäinen. Poro oli pelottava, kun se säikäytti metsän eläimiä”. Tästä vastauksesta voi päätellä, että lapsi oli kuvitellut sadut kesäiseen metsään, jossa oli jännittäviä juonenkäänteitä ja hahmoja.

Tarkkailimme satuja esittäessä lapsien ja aikuisten reaktioita. Suurin osa lapsista jaksosi katsoa sadut loppuun asti rauhassa ja muutama lapsi jopa toisteli näkemiään viittomia tarinan edetessä. Myös aikuiset toistivat viittomia videolta, ja videoiden jälkeen he myös kysyivät tarkennuksia sellaisista viittomista, jotka olivat heille uusia tai joita he eivät hahmottaneet ensimmäisellä katselukerralla. Joitakin viittomia oli heidän mukaansa haastavaa poimia videoilta, sillä osa niistä viitotaan nopeasti. Perheiden antamassa palautteessa korostui onnistunut satujen tunnelman toteutus sekä sadun rauhallisuus ja viittomisen sopiva tahti.

Saimme positiivista palautetta myös itse saduista, sillä ne olivat kaikille uusia. Uusiin satuihin jaksosi keskittyä paremmin kuin tunnettuihin ja perinteisiin tarinoihin, jotka ovat kaikille jo tuttuja. Satujen pituus oli palautteiden mukaan juuri sopiva ja juoni

sopivan yksinkertainen, ja siksi satuja jaksaa kuunnella laajempikin ikäryhmä. Yksi satuja katselemassa ollut henkilö, ammatiltaan luokanopettaja, totesi ääneen, että voisi mainiosti hyödyntää satujamme työssään. Tällainen suora palaute saa vakuuttumaan, että videoista on hyötyä laajemmallekin kohderyhmälle.

4.2 Omia ajatuksia videoiden onnistumisesta

Tukiviitottu videoitu materiaali onnistui mielestämme pääasiassa hyvin, eikä häiritseviä ongelmakohtia videoissa juuri ole. Parannettavaa löytyy kuitenkin aina, ja koska vastaavan materiaalin tekeminen videoituna ei ollut kummallekaan kehittämistyön tekijälle tuttua ennestään, oli odotettavissa, että prosessin aikana voi tulla yllätyksiä ja kaikkea ei osaa ottaa huomioon.

Oman haasteensa toi selkokieli, sillä selkokielistä tukiviitottua materiaalia emme löytäneet. Papunetissä on muutamia videoita, joissa selkokielineen teksti on tuotettu viitottulla puheella (Papunet 2019), mutta ei tukiviittomilla. Eniten hankaluuksia aiheutti viittomavaihtoehtojen paljous ja valintaprosessia olisi auttanut huomattavasti vertailu muihin vastaaviin tuotoksiin. Lopputuloksessa viittomia on edelleen paljon, ja näin jälkikäteen tarkasteltuna muutamia viittomia olisi voinut jättää pois. Toisaalta jonkun muun mielestä viittomia voi olla sopiva määrä – näkemys riippuu katsojasta. Selkokielineen videon kohderyhmä ei myöskään ollut yhtä selkeä, kuin satuvideoiden. Videon tarkoituksena on tiedottaa sellaisia henkilöitä Perheentalon toiminnasta, jotka eivät ole vielä käyneet Perheentalolla tai eivät tiedä, mikä se on. Voidaan siis olettaa, että videon näkee mahdollisesti aikuinen, joka etsii tietoa Perheentalosta. Tästä näkökulmasta viittomat ovat mukana myös siksi, että mahdollinen erityislapsen vanhempi innostuisi siitä, että Perheentalolla on otettu kielellinen saavutettavuus ja erityisperheet huomioon.

Kun katsoimme valmiita editoituja videoita, huomasimme, että kuvakulma on hieman alaviistosta, jolloin myös katse suuntaa hieman kameran yläpuolelle. Viittomakielen opinnoissamme on korostettu katseen tärkeyttä viestinnässä, ja olisimme toivoneet katseen elävän myös enemmän mukana tukiviitotussa materiaalissamme. Videoinnin aikana luimme samalla esittämäämme tekstiä näytöltä, johon olimme myös merkinneet etukäteen päättämämme viittomavalinnat. Jos olisimme opetelleet tekstit ulkoa tai kuvanneet videot osissa, katseen käyttöä olisi osannut hyödyntää paremmin. Koimme kuitenkin, että tekstien ja ennalta päätettyjen viittomien ulkoa oppiminen ei

ollut mahdollista varatun ajan puitteissa. Oli myös erityisen tärkeää, että lopullisissa versioissa viitotaan juuri ne viittomat, jotka olimme valinneet kääntämisprosessin aikana. Tekstien ja ennalta valittujen viittomien ulkoa opetteluun olisi kulunut paljon aikaa, ja kuvaushetkellä viittomavalinnat olisivat saattaneet silti muuttua ilman muistiinpanoja.

Videoissa valaistus on mielestämme hieman viileä ja suunnattu niin, että osa viittomista luo vahvan varjon kasvoille. Pehmeämpi valaistus voisi luoda etenkin satuihin lämpimämmän tunnelman ja himmeämmät varjot eivät peittäisi viittojan kasvoja. Huomasimme myös Tuuteli-toukan tarina -sadun (liite 2) videosta jälkikäteen, että video on leikattu hieman liian aikaisin – videon viimeiset kaksi sanaa eivät näy viittomina, vaan videolta kuuluu vain ääni ja päälle vaihtuu loppusivu.

Kehittämistyön prosessin alkuvaiheessa pohdimme, olisiko videoilla hyvä olla myös tekstitys, mikä tukisi viestin välittymistä entisestään. Tekstityksen tekeminen videoille olisi kuitenkin vienyt liikaa aikaa, ja videoiden valmistumispäivämäärä olisi pitkittynyt vuoden 2019 alkupuolelle. Myös tilaajamme koki, että tekstitys olisi hyvä, mutta ei pakollinen ajan rajallisuuden vuoksi. Niinpä samalle sivulle videoiden linkkien kanssa lisättiin erillinen tiedosto, josta löytyy satujen tekstit kirjallisena, jotta satuja voi lukea myös ilman videoita.

5 POHDINTAA

Kehittämistyömme tavoitteena oli luoda selkeää ja mahdollisimman laajalle asiakasryhmälle sopivaa tukiviitottua materiaalia edistääksemme perheiden, etenkin erityislasten perheiden osallisuutta ja saavutettavuutta. Kehittämistehtävän aikana oli joitakin haasteita, mutta lopulta valmis tuotos on parempi, kuin osasimme aluksi odottaa. Olemme erityisen ylpeitä itse kirjoittamistamme saduista, jotka ovat erilaisia, mutta sopivan yksinkertaisia ja helppoja ymmärtää. Prosessin aikana löysimme myös sellaista tukiviitottua materiaalia, jota emme olleet aiemmin katsoneet.

5.1 Opinnäytetyön eettisyys

Etiikka on tieteenala, joka tutkii oikeaa ja väärää ja niihin liittyviä käsityksiä. Ammatietiikalla tarkoitetaan, että ammattialalla on säännönmukainen näkemys oikeasta ja väärästä ammatillisesta toiminnasta. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 13.)

Opinnäytetyössämme olemme toimineet eettisesti valitsemalla tietoperustaan ajan-kohtaisia, uusia ja monipuolisia lähteitä, tutkimalla jo tehtyä tukiviittomamateriaalia, soveltamalla viittomakielialan opinnoista opittuja asioita, keräämällä palautetta, perustelemalla valintojamme monista eri näkökulmista, keskustelemalla alan ammattilaisten kanssa ja pohtimalla, mitä olisi voinut tehdä vieläkin paremmin.

Käytimme tuoreiden lähteiden lisäksi myös vanhempaa lähdemateriaalia, jos viittasimme esimerkiksi tutkimuksiin, joista ei ole uudempaa tietoa saatavilla. Luotettavuutta lisää myös viittaukset, joihin löytyi useampi lähde samasta aiheesta. Käytämme opinnäytetyössä monia erilaisia termejä ja alalle tyypillistä sanastoa, jotka olemme myös selittäneet luotettavilla lähteillä, jotta lukija ymmärtää kokonaiskuvan ja mahdollista vierasta ammattisanastoa. Perustelemme myös tiettyjä sanavalintoja, jotka eivät välttämättä ole vielä vakiintuneet yleiseen käyttöön. Hyvä esimerkki tästä on valitsemamme termi ”saavutettavuus”. Sen vaihtoehtoinen termi olisi ollut enemmän käytetty ja monille tuttu ”esteettömyys”. Perustelemme valintaa muun muassa tuoreella lähdekirjallisuudella, jossa on vertailtu ja pohdittu saavutettavuuden ja esteettömyyden merkityksiä eri näkökulmista.

Viittomien valinta teksteihin ei ollut helppoa ja yksinkertaista, sillä piti itse valita, mitä asioita korostaa ja painottaa. Tällaiseen kielensisäiseen kääntämiseen ei ole vain yhtä oikeaa ratkaisua, ja opinnäytetyössä kuvattu viittomavalintaprosessi ja esimerkit tuovat läpinäkyvyyttä valinnoillemme. Tukiviittomamateriaalin valmistuksesta löytyy edelleen hyvin niukasti tutkimuksia, alan kirjallisuutta tai muita luotettavia lähteitä, joiden avulla perustella omat käänösratkaisut.

Kehittämistehtävän alussa pohdimme eri vaihtoehtoja satujen ja selkokielen tekstin toteutukselle. Esimerkiksi selkokielen Perheentalon toiminnasta kertova video ajateltiin aivan aluksi kuvattavan Perheentalolla eikä studiossa. Perheentalon tiloissa vieraillee kuitenkin paljon lapsia ja perheitä, ja muiden näkyminen videolla olisi voinut koitua ongelmaksi, sillä kaikilta olisi pitänyt pyytää kuvauslupa. Päädyimme siis eettisistä ja käytännön järjestelyistä johtuvista syistä kuvaamaan kaikki videot samassa studiossa.

Jokaisen videon loppusivulla lukee videoiden tekijät ja kuvaaja, missä hankkeessa ne on tuotettu sekä tarkempia tietoja muun muassa taustakankaasta, teksteistä ja yhteistyökumppaneista. Lisäksi loppusivulla on teksti, jolla kiellämme videoiden luvattoman

käytön. Kaikista videon teksteistä on julkaistu myös tekstitiedostot, joita on mahdollista lukea vapaasti ilman videota. Tiedostoista voi myös tarkistaa sanavalintoja tai kohtia, jos jotain jää epäselväksi videota kuunnellessa ja katsoessa. Tekstitiedostot ajavat lähes saman asian kuin videon tekstitys, jota emme ehtineet videoihin lisätä.

Myös tekijänoikeuksien näkökulmasta pyrimme toimimaan opinnäytetyössä ja kehittämistehtävässä eettisesti oikein. Tutustuimme tekijänoikeuslakiin ja otimme yhteyttä julkaisijoihin ja tekijänoikeusjärjestöihin. Emme kuitenkaan saaneet valittujen satujen kirjoittajien yhteystietoja, joten emme voineet olla varmoja, että satujen käyttö olisi ollut varmasti luvallista. Päädyimme lopulta kirjoittamaan sadut itse, jolloin tekijänoikeuksista ei tullut ongelmaa.

Keräämällä palautetta saduista pystyimme arvioimaan omaa onnistumistamme kehittämistyössä. Emme kuitenkaan keränneet palautetta Perheentalon toiminnasta kertovasta videosta, vaikka sillä olisimme saaneet lisää luotettavuutta opinnäytetyöhömmme. Useamman sadun kirjoittaminen, muokkaus ja palautteen keruu vei aikaa ja selkokielinen teksti jäi hieman satujen työstön varjoon. Selkokielisestä tekstistä olisi ollut hyvä kerätä palautetta, mutta resurssimme eivät riittäneet siihen.

5.2 Kehitettävää opinnäytetyössä

Kuten opinnäytetyössämme olemme todenneet ja kehittämistehtävää aloittaessa huomasimme, tukiviitottua materiaalia on melko vähän. Luodessa uutta materiaalia ei kaikkiin viittomavalintoja koskeviin kysymyksiin saa vastauksia, ja ongelmakohdat täytyy ratkaista omien näkemysten mukaisesti. Valmista kaavaa ei ole eikä sellaista ehkä ole mahdollista luodakaan, koska kyse on puheen tukemisen keinosta, johon vaikuttaa huomattavasti kommunikoinnissa tukea tarvitsevan henkilön yksilölliset tarpeet ja haasteet sekä vuorovaikutusympäristö.

Lisäksi haasteita aiheutti videointi. Viittomien valintaan vaikuttaa kohderyhmän ja avainmerkityksen löytämisen lisäksi se, millaisina viittomat näkyvät tai eivät näy. Videoinnissa täytyy ottaa huomioon myös käytännön seikkoja, sillä video on kaksiulotteinen ja syvyysnäkyvä ei ole kuvassa luonnollinen. Katseen hyödyntäminen voi olla haastavaa, koska satujemme pituisia tekstejä ei ollut mahdollista muistaa ulkoa valmiiksi mietittyine viittomavalintoineen kehittämistehtävään varatun ajan puitteissa. Katse pysyi melko kiinteästi videoinnin ajan tukitekstissä, joten katseella eläytyminen

satujen käänteiden mukana ei ollut mahdollista. Videoiden kuvauksissa tukiteksti oli aseteltu hieman liian ylös, joten katse suuntasi kameran yläpuolelle. Tämän huomasimme vasta kuvausten jälkeen.

Jos olisimme kuvanneet videot aivan uudella tavalla, esimerkiksi nojatuolissa istuen, katse olisi voinut elää sadun mukana paremmin. Rekvisiitan suunnittelun alussa pohdimme mahdollisuutta luoda videolle rento tunnelma istuen värikkäässä nojatuolissa, satukirja sylissä. Kirja olisi voinut toimia muistin tukena kuvausten aikana. Monet viitotut videot on kuvattu niin, että viittoja seisoo ja kuva on rajattu vartalon yläosaan. Jos olisimme kokeilleet uudenlaista kuvaustyyliä, lopputulos olisi erottunut perinteisistä videoista paremmin. Totesimme kuitenkin, että oikeanlaisen tuolin ja muun rekvisiitan hankkiminen ja valmistaminen olisi vienyt paljon aikaa, ja valitsemamme metsäinen taustakangas oli jo mielestämme rohkea valinta.

Olisimme voineet eläytyä satuihin vieläkin enemmän, koska sadun elämykseen kuuluu eläväinen ja vaihderikas kerronta. Toisaalta emme halunneet eläytyä liikaa, jottei se vaikuttaisi puheen tai viittomien selkeyteen, sillä tärkeintä oli viestin välittyminen.

Mitä enemmän tukiviitottua materiaalia tulee saataville, sitä selvemmäksi tulisi tukiviitotun materiaalin valmistuksen vakiintuneet tavat tuottaa sitä. Myös tukiviittomien käyttäjistä olisi hyvä olla enemmän tutkimustietoa, unohtamatta tutkimuksia tukiviittomien käytön hyödyistä ja perheiden kokemuksista viittomien käytöstä arjessa. Selkokielistä tukiviitottua materiaalia ei myöskään ole helposti saatavilla, joten sen lisääntyminen ei olisi pahitteeksi. Hyvä jatkotutkimuksen aihe olisi myös se, millaisia variaatioita tukiviitotuissa materiaaleissa on, kenelle ne on suunnattu ja kuka materiaalia on valmistanut.

LÄHTEET

- Ahonen, Timo & Rautakoski, Pirkko 2007. Kielelliset vaikeudet ja niiden pitkäaikaisvaikutukset. Teoksessa Tuija Aro, Tiina Siiskonen & Timo Ahonen (toim.) Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Jyväskylä: PS-kustannus, 18-34.
- Colina, Sonia 2015. Fundamentals of translation. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eskel, Paulina & Marttila, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Päivi Marjanen, Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 75-96.
- Haaranen, Tia & Rainio, Sointu 2018. Kohtaamisia Muumimaailmassa. Tukiviittomien opetusvideoita Muumimaailmaan liittyvästä sanastosta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Heliävirta, Ida & Uusitalo, Milja 2014. KELAA SITÄ! Esteetöntä tiedotusta Kelan palveluista monikanavaisesti. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielen ja tulkauksen koulutus. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2019. Tietoa Humakista. Viitattu 22.3.2019. <https://www.humak.fi/humak/>
- Huuhtanen, Kristina 2011. Kommunikointi. Mitä kommunikointi on? Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Uudistettu laitos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus Opik, 11-25.
- Huuhtanen, Kristina 2011. Ei-avusteinen kommunikointi. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Uudistettu laitos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus Opik, 26-31.
- Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkauksen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 66-83.
- Juujärvi, Soile & Myyry, Liisa & Pessa, Kaija 2007. Eettinen herkkyyttä ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Komppa, Johanna 2006. Tiedotteen rakenteen potentiaalit. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) Genre – tekstilaji. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 303-326.
- Koslonen, Tytti 2019. Miten itsemääräämisoikeus toteutuu, jos et voi puhua -seminaari 11.4.2019. Kuopio: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Kunnari, Sari & Leinonen, Eeva 2011. Kielellinen erityisvaikeus ja siihen liittyvät pragmaattiset ongelmat. Teoksessa Soile Loukusa & Leila Paavola (toim.) Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: PS-kustannus, 147-156.

Käypä hoito 2019. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Foniatriit ry:n ja Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen asettama työryhmä. Kehityksellinen kielihäiriö. Kielen kehityksen häiriö, lapset ja nuoret. Käypä hoito -suositus. Viitattu 12.4.2019. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <http://www.kaypa-hoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=hoi50085#suositus>

Lappi, Päivi & Malm, Anja 2011. Ei-avusteinen kommunikointi. Viitottu puhe ja sormiaakkosviestintä. Teoksessa Kristina HUUHTANEN (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Uudistettu laitos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus Opik, 47.

Launonen, Kaisa 1998. Eleistä sanoihin, viittomista kieleen. Varhaisviittomisohjelman kehittäminen, kokeilu ja pitkäaikaisvaikutukset Downin syndrooma –lasten varhaiskuntoutuksessa. Logopedian väitöskirja. 2. painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus Opik.

Laurén, Sirpa 2011. Kielen sisäinen tulkkaus. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 199-225.

Leskelä, Leela 2019. Selkokieli. Saavutettavan kielen opas. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus Opik.

Lind, Paula 2016. Tukiviittomavalinnat hengellisissä teksteissä. Pyhä-hymni, Jumalan Karitsa ja Herran rauha. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Lindholm, Arto 2015. Johdanto. Osallisuus yhteiskunnassa. Teoksessa Arto Lindholm (toim.) Ei-kävijästä osalliseksi – Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 14-31.

Manunen, Juha 2019. Keskustelu sähköpostin välityksellä 16.4.2019. Kuopio: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Mykkänen, Maarit 2018. Lastu. Vammaisten lasten perheiden tukimallit –projekti. Projektisuunnitelman tiivistelmä 2016-2018. Viitattu 15.3.2019. http://www.savas.fi/userfiles/file/lastu/Lastu_projektin_tiivistetty_projektisuunnitelma_2016-20182.pdf

Mäntynen, Anne & Shore, Susanna 2006. Tekstilajien risteyksessä. Mika Myllylän testamentti. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) Genre – tekstilaji. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 283-302.

Papunet 2019. Materiaalia viittomakommunikointiin. Viitattu 18.3.2019. <http://papunet.net/materiaalia/materiaalia-viittomakommunikointiin>

Pixabay 2019. Viitattu 20.4.2019. <https://pixabay.com/fi/>

Putkinen, Marjut 2009. Kohti opiskelun esteettömyyttä? Teoksessa Ilona Tanskanen & Tuija Suominen-Romberg (toim.) Esteettömästi saavutettavissa. Tampere: Turun ammattikorkeakoulu.

Rissanen, Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Niina Hytönen ja Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 26-64.

SignWiki Suomi 2019. Viitattu 18.4.2019. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Etu-sivu>

Suomen Signbank 2019. Viitattu 16.4.2019. <https://signbank.csc.fi/>

Suvi Suomen viittomakielten verkkosanakirja 2019. Viitattu 16.4.2019. <http://suvi.viittomat.net/index.php>

Takkinen, Ritva 2010. Kuvailevien viittomien leksikaalinen ja morfologis-gesturaalinen kuvaus: kielenopetuksen näkökulma. Teoksessa Tommi Jantunen (toim.) Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto, 99-113.

Tekijänoikeuslaki (404/1961).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Osallisuus. Viitattu 24.3.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Theseus 2019. Selaus asiasanan mukaan. Tukiviittomat. Viitattu 15.4.2019. <https://www.theseus.fi/browse?type=subject&value=tukiviittomat>

Tuominiemi, Viivi 2018. Frapa-verkkofraasipankki viittovien lasten kanssa kommunikoiduille. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus. Ammattikorkeakoulun perustutkinon opinnäytetyö.

Tuotantoyksikkö Kantti 2019. Mikä Kantti? Info. Viitattu 12.3.2019. <http://www.kantti.net/info/>

Valtiovarainministeriö 2019. Saavutettavuus. Viitattu 20.3.2019. <https://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>

Vivolin-Karen, Riitta & Alanne, Kaisa 2019. Viittomakieli 1. Suomalaista viittomakieltä aikuisopiskelijoille. Kuurojen Liitto Ry. Viitattu 23.3.2019. <http://aineisto.viittomakielinenkirjasto.fi/vk1/index.html#p=2>

Yle 2018. Pikku Kakkonen. Pikku Kakkosen viitottuja loruja. Viitattu 15.4.2019. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/05/31/pikku-kakkosen-viitottuja-loruja>

Ylönen, Hilikka 2000. Lohditut linnut. Satujen merkitys lapsille. 1. painos. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1: Hirvi-Herbertti ja mahtavat sarvet

Olipa kerran hirvi nimeltänsä Herbertti. Herbertillä oli metsän suurimmat ja mahtavimmat sarvet ja hän oli niistä erittäin ylpeä. Kaikki metsän eläimet ihailivat Herbertin sarvia.

Mutta pienimmät metsän asukit, pienen pienet hiiret ja suloiset oravat vähän pelkäsivät Herberttiä, sillä hirvi oli niin suuri, ettei huomannut heitä. Herbertti köpötteli huoltomasti sankimmankin metsän lävitse, vahvoilla sarvillaan tietä raivaten. Toisinaan maahan tipahti linnunpesä, jos toinenkin, kun Herbertin sarvet hipoivat puiden latvoja.

Eräänä aamuna Herbertti oli jälleen kävelyllä sankassa metsässä. Hän kulki tuttuja polkuja pitkin, kunnes löysi uuden reitin. Herbertti otti pitkillä jaloillaan vauhtia, ja päätti lähteä juoksuun. Yhtäkkiä hän kompastui juurakkoon, ja lennähti kumolleen.

Herbertti yritti nousta ylös, mutta olikin juuttunut sarvistaan kiinni puunjuuriin! “Voi ei, kuinka tästä nyt selvitään”, Herbertti murehti, kunnes kuuli Oiva-Oravan kipittävän sarvien viereen. “Lupaatko varoa pienimpiä eläimiä ja linnunpesiä, jos autan sinut irti juurakosta?” orava kysyi varovasti Herbertiltä. Hirvi oli ihmeissään, sillä ei ollut tiennyt suurien sarviensa olevan vaaraksi muille eläimille, ja lupasi olla varovainen. Orava jyrssi juurakon katki, ja Herbertti pääsi pätkähästä. “Suuri kiitos Oiva-Orava! Olen ikuisesti kiitollinen, kun autoit minua!”

Herbertti muisti oravan avun aina, ja tuli ystäväksi metsän pienimpienkin eläinten kanssa. Hän oppi, että oli eläin pieni tai suuri, oli jokaisella jokin piirre, mistä sai olla ylpeä.

Liite 2: Tuuteli-toukan tarina

Olipa kerran toukka, nimeltänsä Tuuteli. Tuuteli oli harmaa ja ruskea, miltei puun kuoren värinen. Hän asui vanhan koivun kolossa ja katseli sieltä kaihoten sinistä taivasta. “Kunpa joskus pääsisin linnun lailla ihailemaan taivasta!” Tuuteli unelmoi.

Kukaan ei koskaan huomannut Tuutelia, sillä hän ei erottunut kotikolostaan. Tuuteli oli nähnyt paljon toukkia elämänsä aikana, oli vihreitä ja punaisia, niin monen värisiä. Mutta Tuuteli oli hyvin ahkera ja ajatteli ettei ulkokuorella ollut niin väliä, kunhan hän siivoaisi kotiaan ja järsisi lehtiä, kuten toukilla oli tapana.

Eräänä päivänä Tuuteli huomasi jotain outoa. Häntä väsytti niin kovasti, ettei jaksanut siivota eikä järsiä lehtiä puun oksista. “Aivan ennenkuulumatonta”, mietti toukka, mutta nukahti silti ennen kuin ehti aloittaa jokapäiväisiä puuhiaan.

Tuuteli oli nukkunut jo päivätolkulla, ja vihdoinkin alkoi heräillä. Hän oli aivan tokkurassa. ”Mitä tapahtui ja mitä kummaa on minun selkäni juuressa?” Tuuteli nousi ylös ja venytteli maukkaasti, kun yhtäkkiä huomasi jotain ihmeellistä. Hän oli saanut siivet! Tuuteli olikin perhonen, eikä mikä tahansa perhonen, vaan niin värikäs ja kaunis, että kaikki metsän eläimet ihmettelivät Tuutelin väriloistoa.

Tuuteli halusi heti kokeilla siipiään ja lähti lentoon – ja nautti siitä niin kovin, että ei enää koskaan palannut pimeään kotikoloonsa. Tuuteli päätti nauttia elämästä ja nähdä maailmaa.

Liite 3: Siili, joka tahtoi halata

Olipa kerran siili, jonka nimi oli Siiri. Siiri ei ollut aivan tavallinen siili, sillä piikeistänsä viis, hän haaveili halauksista ja ystäväistä. Mutta Siirin piikit olivat niin terävät, että joka kerta, kun hän yritti ystäviään halata, huusivat he AUTS ja menivät kauemmas peloissaan.

Siiriä harmitti kovin, ettei hänellä ollut pehmoista turkkia. Siirin parhaat ystävät Pupu-Pampula ja Karhurouva-Kanerva olivat toisenlaisia. Heillä oli paksut ja pehmoiset turkit, ja he saivat halata ketä vain. Pupu-Pampulalla ja Karhurouva-Kanervalla oli monta ihanaa ystävää, ja he tulivat halauksista hyvin iloisiksi. Siiri kuitenkin tuli surulliseksi, kun hän vahingossa satutti muita.

Eräänä päivänä Siiri, Pampula ja Kanerva tapasivat ja Siiri kertoi ystävilleen murheesta, kun ei voinut ketään halata. Pampula ja Kanerva miettivät hetken ja pian he saivatkin loistavan idean. He nappasivat maasta palasen sammalta, eikä aikaakaan, kun Siiri oli sammaleen peitossa. Niin Siiristä saatiin pehmeä, eikä se enää pistänyt vahingossa muita piikeillään. Ja oi sitä onnea, kun Siiri sai vihdoinkin ystäviään halata.

Liite 4: Perheentalon selkokieline esittelyteksti

Perheentalo on perheiden yhteinen kohtaamispaikka.

Perheentalolla on leikkitilat, rauhallinen huone ja keittiö.

Perheentalolle on esteetön sisäänpääsy.

Toiminnassa huomioidaan myös erityislasten tarpeita.

Perheentalolle voi tulla vanhemman, kaverin tai mummin kanssa.

Kaikki perheet ovat tervetulleita.

Perheentalolla voi:

- Tavata perheitä ja saada uusia ystäviä.
- Leikkiä, pelata ja askarrella.
- Lämmittää ja syödä eväitä.
- Syöttää ja hoitaa vauvaa.

Keittiö tarvikkeineen on lapsiperheiden käytössä.

Perheentalon ohjaajat ja vapaaehtoiset työntekijät ovat apuna esimerkiksi lasten pukemisessa.

He voivat leikkiä lapsen kanssa hetken, niin sinä voit juoda kahvit.

Toiminnassa on ohjaaja paikalla, mutta lapset ovat vanhempiensa vastuulla.

Tervetuloa Perheentalolle.

Liite 5: Verkko-osoitteet videoihin ja Savaksen verkkosivulle

Hirvi-Herbertti ja mahtavat sarvet: <https://youtu.be/9nlB2iNgj6E>

Tuuteli-toukan tarina: https://youtu.be/LGx_cIRtmWY

Siili, joka tahtoi halata: <https://youtu.be/BC9gkdPiyZk>

Savaksen verkkosivut, välilehti Kaikkien perheiden kohtaamispaikka: <http://www.savas.fi/fi/kehittamistoiminta/kaikkien-perheiden-kohtaamispaikka/>

Liite 6: Palautekysely sähköposteihin

Moi,

Olen ohjannut opinnäytetyön, jossa valmistui tukiviitotut sadut kaikkien perheiden ja ammattilaisten vapaaseen käyttöön. Videot löytyvät täältä:

http://www.savas.fi/fi/kehittamistoiminta/kaikkien-perheiden-kohtaamis-paikka/toimintaa_lapsille_ja_perheille/

Ennättäisitkö tutustua videoihin ja antaa opinnäytetyöntekijöille palautetta?

Lue lisää alta:

”Olemme Humanististen ammattikorkeakoulun viittomakielen tulkkiopiskelijat Emmi Nisula ja Silja Soittila. Teimme opinnäytetyönä tukiviitottuja videoita Savon vammais-asuntosäätiön verkkosivuille. Toivoisimme palautetta videoista, jota hyödynnämme opinnäytetyössämme. Emme mainitse palautteenantajien nimiä opinnäytetyössä. Voimme mainita opinnäytetyössä saamamme palautteen tulleen ”alan ammattilaisilta” tai ”alan toimijoilta”.

Kysymykset, joihin voitte vastata suoraan: *(henkilökohtainen sähköpostiosoite)*

- Millainen ensivaikutelma videoista tulee?
- Välittykö sadun tunnelma?
- Onko puheen ja viittomien rytmi sopiva?
- Mitä ajatuksia satujen otsikkosivut herättävät? Entä videoiden tausta?
- Miten kertojat mielestäsi eläytyvät satuihin?
- Mitä muuta palautetta haluaisit antaa?

Kiitos jo etukäteen!”

Liite 7: Palautelomake saduista Iisalmen Perheentalolla

Tukiviitotut sadut Perheentalolla 30.1.2019 – palaute

Millainen ensivaikutelma videoista tulee?

Mitä mieltä olet satujen ulkonäöstä?

Millainen tunnelma videoista välittyy?

Oliko viittomat helppo oppia sadusta? Mitä viittomia jäi mieleen? Jos vastasit ei, miksi ei?

Mitä ajattelet satujen pituudesta ja kestosta?

Muuta palautetta videoista ja mistä tahansa:
